

EWALUACJA BUDŻETU OBYWATELSKIEGO

Lublin, grudzień 2017

Ewaluacja Budżetu Obywatelskiego 2018 została opracowana na zlecenie Gminy Lublin w ramach umowy o realizację zadania publicznego, o którym mowa w art. 16 ust. 1 i 6 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Realizacja:

Agnieszka Duda-Jastrzębska

Artur Duszyk

Marta Nazaruk-Napora

Wojciech Zirebiec

Fundacja Teren Otwarty/Lubelska Grupa Badawcza
Lublin, grudzień 2017

SPIS TREŚCI

1	Wstęp.....	3
2	Metodologia i opis realizacji badania.....	4
3	Podstawowe informacje o Budżecie Obywatelskim	8
4	Analiza Budżetu Obywatelskiego 2018 (IV edycja)	11
4.1	Etap zgłaszania projektów do BO	11
4.2	Etap oceny formalnej projektów zgłoszonych do BO.....	15
4.3	Etap głosowania	18
4.4	Etap ogłaszania wyników głosowania w BO	20
4.5	Etap realizacji.....	21
4.6	Etap konsultacji.....	23
4.7	Zestawienie uwag i propozycji zmian do BO	24
5	Charakterystyka osób głosujących oraz składających projekty	37
6	Diagnoza potrzeb.....	43
7	Opinie o Budżecie Obywatelskim	48
8	Promocja Budżetu Obywatelskiego oraz edukacja postaw obywatelskich	55
9	Wnioski i rekomendacje	60

1 WSTĘP

Budżet Obywatelski (BO) w Lublinie jest realizowany od 2014 roku. Dotychczas przeprowadzono cztery edycje tego przedsięwzięcia. Niniejszy raport ma pomóc odpowiedzieć na podstawowe pytania związane z funkcjonowaniem BO, a także nadać nowe kierunki jego rozwoju.

Budżet Obywatelski ma za zadanie włączyć mieszkańców i mieszkanki do udziału w decydowaniu o miejskich inwestycjach, budować więzi między członkami społeczności lokalnych, generować innowacyjne pomysły. Budżet Obywatelski to jedna z najskuteczniejszych praktyk współuczestnictwa, mających na celu zaangażowanie mieszkańców w proces zarządzania miastem. Skuteczność BO polega przede wszystkim na tym, że pozwala, wraz z mieszkańcami, podejmować decyzje o rozwoju miasta oraz promuje innowacyjność i przedsiębiorczość. Ponadto pomaga uzyskać szereg szczegółowych informacji dotyczących tego, jak dane miasto funkcjonuje, wspiera proces decentralizacji władzy oraz buduje zaufanie mieszkańców do samorządu i jego przedstawicieli.

Ewaluacja Budżetu Obywatelskiego 2018 została zrealizowana na zlecenie Gminy w ramach konsultacji Budżetu Obywatelskiego prowadzonych przez Biuro Partycypacji Społecznej w ramach umowy o realizację zadania publicznego.

2 METODOLOGIA I OPIS REALIZACJI BADANIA

Raport zawiera wnioski z ewaluacji Budżetu Obywatelskiego 2018, ze szczególnym uwzględnieniem oceny dotychczas obowiązujących procedur i wskazaniem proponowanych zmian przez osoby uczestniczące w procesie konsultacji. Zadaniem ewaluacji jest sprawdzenie stopnia, w jakim cele BO zostały osiągnięte, i roli, jaką w tym odgrywają dotychczasowe rozwiązania organizacyjne. Badanie jest próbą określenia wpływu BO na rozwój społeczności lokalnej. Ma ono charakter pilotażu, w którego ramach będą poruszane różne wątki warte pogłębienia w kolejnych badaniach, np. dotyczące organizacji, promocji i postrzegania BO, aktywności społecznej lokalnych partnerów i mieszkańców, a przede wszystkim diagnozy potrzeb mieszkańców oraz stopnia ich zaspokojenia przez Budżet Obywatelski.

W trakcie ewaluacji korzystano z różnych podejść i metod. Badanie realizowane było za pomocą: indywidualnych wywiadów (IDI), warsztatu z elementami metody *design thinking*, ankiet elektronicznych oraz analizy danych zastanych. W ten sposób zebrano opinie głosujących mieszkańców i mieszkank, wnioskodawców i wnioskodawczyń oraz samego Biura Partycypacji Społecznej. Dodatkowo została przeprowadzona analiza projektów złożonych w BO 2018. Wnioski będą przydatne w planowaniu i realizacji nowych edycji BO oraz przy opracowaniu projektów przez wnioskodawczynie/wnioskodawców.

Celem badania jest zebranie opinii dotyczących zasad i realizacji BO w Lublinie. Na tym etapie trudno zbadać rezultaty czy też osiągnięty wpływ BO (czas realizacji, koszt badania, brak zdefiniowanych wskaźników). Jednak i w tym zakresie starano się wyciągnąć wnioski, które będą mogły być pogłębione w dalszych badaniach.

Zakres pytań badawczych:

- opinie o Budżecie Obywatelskim,
- określenie potrzeb mieszkańców miasta (diagnoza potrzeb),
- ocena stopnia znajomości zasad BO,
- określenie propozycji zmian procedur BO.

Opis realizacji badania

Proces badawczy trwał od 29 listopada do 29 grudnia 2017 roku. W tabeli zostały przedstawione metody oraz harmonogram badania.

Tabela 1. Metody i harmonogram badania

Metoda/narzędzie badawcze	Źródło	Harmonogram (dotyczy 2017 roku)
Analiza danych zastanych	strona internetowa, regulamin, zestawienia danych dotyczących głosujących oraz projektów, opisy propozycji z konsultacji społecznych	od 29 listopada do 15 grudnia
Warsztat	czas trwania: 2,5 godziny	30 listopada
Ankieta dla wnioskodawców/wnioskodawczyń	287 ankiet dla mieszkańców/mieszkanek 23 ankiety dla wnioskodawców/wnioskodawczyń	od 18 grudnia do 27 grudnia
Indywidualne wywiady pogłębione IDI	10 wywiadów IDI z wnioskodawcami/wnioskodawczyniami i osobami zaangażowanymi w BO	od 11 grudnia do 22 grudnia
Obserwacja uczestnicząca	1 spotkanie konsultacyjne	11 grudnia

Wywiady

Przy wyborze osób do wywiadu kierowano się tym, żeby rozmówcy/rozmówczynie pochodzili/pochodziły z różnych dzielnic, reprezentowali/reprezentowały różne podmioty, składali/składały różne rodzaje projektów o statusie – wybrane do realizacji i niewybrane. Przeprowadzono 10 pogłębionych wywiadów swobodnych (IDI). Z różnych przyczyn nie zrealizowano 3 wstępnie zaplanowanych wywiadów (spółdzielnia, Rada Dzielnic, szkoła).

Wywiady zrealizowano z:

- 2 podmiotami, które realizują lub będą realizować projekty kulturalne,
- społecznikiem, którego projekty były realizowane we wcześniejszych edycjach, a obecne nie uzyskały dostatecznej liczby głosów,
- reprezentantem rady dzielnicy, który jednocześnie składał samodzielne projekty (niezrealizowane),
- 4 reprezentantami i reprezentantkami Rad Dzielnic (projekty realizowane, w tym jako projekt gwarantowany, i niezrealizowane),

- reprezentantem klubu sportowego,
- przedstawicielami organizacji pozarządowej.

Warsztat

Warsztat przeprowadzono 23 listopada 2017 r. w godzinach od 17.00 do 18.30 (2,5 godziny). Był on częścią realizowanych konsultacji społecznych przez Biuro Partycypacji Społecznej. Uczestniczyło w nim 20 osób (w tym 2 prowadzące). Na warsztat zostały zaproszone osoby, które wniosły uwagi do Budżetu Obywatelskiego. Obecni byli reprezentanci Rad Dzielnic: Bronowice, Sławin, Rury; Akademickiego Związku Sportowego, osoby niepowiązane z instytucjami/organizacjami (lub takiego powiązania nie ujawniły) oraz urzędnicy z Biura Partycypacji Społecznej. Założeniem warsztatu było wsparcie procesu ewaluacji w formie pogłębionej diagnozy potrzeb i problemów związanych z realizacją BO widzianą z perspektywy aktywnych uczestników. Do udziału zaproszono osoby zgłaszające pisemnie uwagi do BO, a więc aktywnie udzielające się w konsultacjach. Pewnym utrudnieniem było to, że osoby uczestniczące w warsztacie, pomimo informacji o jego deliberatywnej¹ formie, oczekiwały spotkania konsultacyjnego w klasycznym trybie. Uczestnicy reprezentowali określone grupy, ich interesy nieraz były sprzeczne. Forma warsztatu pozwoliła jednak na odejście od dyskusji jedynie nad zgłoszonymi wcześniej uwagami i własnym stanowiskiem, ale także poszukiwanie nowych możliwości i potrzeb. Jednocześnie poziom emocji jakie się ujawniły w trakcie warsztatu sugeruje, że jest potrzeba organizowania tego typu spotkań na różnych etapach BO, możliwe, że także w większym wymiarze czasowym. Porównując przebieg spotkania konsultacyjnego i warsztatów widoczne są znaczne różnice nie tylko w poziomie emocji, ale też w pogłębieniu tematów dotyczących poszczególnych etapów BO. Dlatego warsztat jest cennym narzędziem uzupełnienia konsultacji, jednocześnie należy zachować klasyczne formy. Warto rozważyć większy wymiar czasowy realizacji warsztatu, tak, żeby pozwolić poszczególnym grupom na pełne wypowiedzenie swoich racji i potrzeb.

Ankieta elektroniczna

Ze względu na czas realizacji badania podjęto decyzję o przeprowadzeniu badania ankietowego za pomocą kwestionariusza on-line. Link do ankiety został przesłany przez Biuro Partycypacji Społecznej pocztą elektroniczną do osób, które w głosowaniu udostępniły swój adres.

---

¹ Deliberacja to proces rozważania i konfrontowania ze sobą lub z innymi własnych uczuć, emocji czy poglądów.

Dodatkowo link dostępny był na podstronie BO oraz profilu na Facebooku. Nie jest to badanie reprezentatywne, nie prowadzono żadnego doboru próby, który by przybliżał wynik do głosującej populacji. Można je traktować jako sposób wyrażenia swojej opinii przez mieszkańców/mieszkanki na temat realizacji BO. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania zamknięte i otwarte. Zaskakiwało duże zainteresowanie tą formą badania, chociaż czas dostępności był niekorzystny dla badania (czas świąteczny, tylko 10 dni na wypełnienie ankiety). Mieszkańcy/mieszkanki udzielili/udzieliły też bardzo dużo odpowiedzi na pytania otwarte, które zazwyczaj są pomijane.

3 PODSTAWOWE INFORMACJE O BUDŻECIE OBYWATELSKIM

Budżet Obywatelski, nazywany także budżetem partycypacyjnym, to część budżetu miasta, o której decydują bezpośrednio mieszkańcy poprzez głosowanie². Jest to demokratyczny proces dyskusji i podejmowania decyzji, w którym każda mieszkanka i każdy mieszkaniec gminy decyduje o sposobie wydawania części budżetu gminnego lub też publicznego. Sukcesem Budżetu Obywatelskiego jest jak najszersza partycypacja mieszkańców na etapie składania projektów oraz głosowania.

Obecnie w Polsce nie ma ustawy regulującej funkcjonowanie budżetów obywatelskich w gminach; są one realizowane w oparciu o katalog zadań gminy i powiatu w ramach: ustawy o samorządzie gminnym oraz ustawy o samorządzie powiatowym.

W Lublinie zrealizowano 4 edycje Budżetu Obywatelskiego. Poniżej znajduje się zestawienie informacji o kolejnych edycjach przedsięwzięcia.

Tabela 2. Zestawienie danych z IV edycji Budżetu Obywatelskiego, dotyczące liczby projektów

Edycja BO	Liczba projektów złożonych	Liczba projektów dopuszczonych do głosowania (odsetek złożonych projektów)	Liczba projektów wybranych
I edycja BO 2015	333	233 (70%)	M: 29, D: 3 (29)
II edycja BO 2016	210	155 (74%)	M: 19, D: 6 (25)
III edycja BO 2017	171	149 (87%)	M: 17, D: 6 (23)
IV edycja BO 2018	157	118 (75%)	M: 39, D: 5 (44)

M – projekty małe, D – projekty duże

Widoczne jest coroczne zmniejszenie się liczby składanych projektów do BO, co też wskazywane było na różnych etapach badania. Liczba projektów dopuszczonych do głosowania po weryfikacji w stosunku do roku ubiegłego spadła z 87% do 75%. Wskaźnik osiągnął podobny poziom w dwóch pierwszych edycjach. W 2018 roku liczba projektów skierowanych do realizacji jest znacznie wyższa niż w latach wcześniejszych.

² Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/informacje-ogolne/faq-pytania-i-odpowiedzi/>

Tabela 3. Zestawienie danych z IV edycji Budżetu Obywatelskiego, dotyczące liczby głosów

Edycja BO	Liczba głosujących w formie papierowej (odsetek ogółu głosujących)	Liczba głosujących w formie elektronicznej (odsetek ogółu głosujących)	Suma głosów w formie papierowej i internetowej w BO
I edycja BO 2015	19 843 (42%)	27 272 (58%)	47 115
II edycja BO 2016	43 621 (64%)	24 405 (36%)	68 026
III edycja BO 2017	55 721 (76%)	17 748 (24%)	73 469
IV edycja BO 2018	1286 (3%)	37 386 (97%)	38 672

Samo głosowanie odbywa się za pośrednictwem portalu Urzędu Miasta Lublin <https://obywatelski.lublin.eu/>. W poprzednich edycjach możliwe było również głosowanie poprzez wypełnianie karty do głosowania i oddanie głosu w określonych punktach miasta.

Jednostką odpowiedzialną za przeprowadzenie procesu realizacji Budżetu Obywatelskiego jest Biuro Partycypacji Społecznej Urzędu Miasta Lublin. Jednym z warunków przy zgłoszeniu projektu jest taki, aby grunt, na którym będzie realizowany dany projekt, był własnością Gminy Lublin. W celu weryfikacji tego warunku zainteresowani mogą skorzystać z informacji zamieszczonych na Miejskim GeoPortalu³, znajdującym się na stronie internetowej Urzędu Miasta Lublin. Kolejnym narzędziem, które pomaga w procesie składania projektów pod głosowanie, jest publikowany cennik miejski, w którym można sprawdzić wielkości cen przykładowych działań w obszarze tematycznym związanym z realizacją projektów BO.

Podstawowe zasady BO 2018⁴:

- Składanie wniosków: od 28 kwietnia 2017 roku o godz. 8 do 31 maja 2017 roku o godz. 18.
- Wartość projektów małych zawiera się od 25 000 zł do 300 000 zł, dużych – pomiędzy 300 001 zł a 1 200 000 zł. Duży projekt może mieć charakter wyłącznie inwestycyjny (m.in. budowa, remont, przebudowa).

³ Adres portalu: <http://geoportal.lublin.eu/>

⁴ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkanicy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/rusza-budzet-obywatelski-nowe-zasady,6,3011,1.html>

- Projekty muszą być zlokalizowane na gruntach miejskich i być możliwe do realizacji w ciągu 1 roku kalendarzowego. Ich tematyka powinna być zgodna z zadaniami własnymi gminy, wynikającymi z ustawy o samorządzie gminnym.
- Autorzy i autorki projektów mają 7 dni od daty opublikowania wyników oceny formalnej na złożenie formalnego odwołania od nich.
- Od 23 września 2017 roku do 10 października 2017 roku trwało głosowanie na projekty Budżetu Obywatelskiego.
- Przeznaczono 15 mln z budżetu miasta na BO: 9 mln na projekty małe, 6 mln na projekty duże.
- Każda osoba mogła wybrać 1 mały projekt mały i 1 duży.
- Głosowanie przez Internet – www.obywatelski.lublin.eu, należy zarejestrować się, zalogować, a następnie oddać swoje głosy.
- Głosowanie w formie papierowej – wymagane było osobiste dostarczenie swojego głosu do punktu głosowania: Biura Obsługi Mieszkańców lub punktów podanych na stronie internetowej. W kilku dzielnicach pojawił się punkt mobilny (wyznaczony dzień, w godzinach popołudniowych: 15.00–18.00).
- Głosowanie przez osoby niepełnoletnie – takie osoby będą głosowały za zgodą rodziców/opiekunów prawnych.
- Zagwarantowanie kwoty gwarantowanej 150 000 zł dla każdej z dzielnic.

4 ANALIZA BUDŻETU OBYWATELSKIEGO 2018 (IV EDYCJA)⁵

Budżet Obywatelski można analizować w podziale na 4 etapy. Pierwszy to analiza obecnych procedur i powoływanych zespołów. Kolejny to zgłaszanie wniosków projektowych i ich weryfikacja, trzeci jest etap głosowania. Ostatni to ogłoszenie wyników i realizacja projektów (włączenie do budżetu miasta). Ważna jest ciągłość ewaluacji na każdym z tych etapów. Obecne badanie jest realizowane podczas konsultacji BO, przygotowujących pierwszy etap.

4.1 ETAP ZGŁASZANIA PROJEKTÓW DO BO

Do Budżetu Obywatelskiego 2018 wpłynęło 157 wniosków (51 dużych i 106 małych projektów)⁶. Formularz wniosku zawierał nazwę projektu, wskazaną dzielnicę lub ogólną lokalizację projektu, np. numer działki przy projekcie inwestycyjnym, opisy skrócone oraz rozszerzony, szacunkowe koszty projektu (koszt dokumentacji wymagany w przypadku projektów inwestycyjnych, szacunkowy koszt dokumentacji to ok. 5% całości inwestycji), linki do stron i serwisów związanych z projektem, załączniki, kontakt do autorów projektu, lokalizację na mapie Google. Przy tworzeniu szacunkowych kosztów projektu można było skorzystać z cennika miejskiego⁷. Formularz wniosku można było złożyć w wersji papierowej i/lub elektronicznej (ta kwestia nie jest jasna w regulaminie⁸). Czas składania wniosków był od 28 kwietnia 2017 r. godz. 8.00 do 31 maja 2017 r. godz. 18.00. W trakcie składania wniosku Biuro Partycypacji Społecznej prowadziło spotkania tematyczne (np. zieleń, rowery), podczas których chętni mogli konsultować swoje projekty⁹.

Na podstawie przeprowadzonej analizy kart projektu dostępnych na stronie <https://obywatelski.lublin.eu/> zostały sformułowane następujące wnioski:

- większość nazw projektów wskazuje, czego konkretnie projekt dotyczy,

---

⁵ Analiza BO 2017 dr. Arkadiusza Białego jest dostępna na stronie: <http://budzetobywatelski.lublin.pl/?p=612>

⁶ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkanicy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/pelna-lista-projektow-zgloszonych-w-lubelskim-budziecie-obywatelskim,4,3627,1.html>

⁷ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkanicy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/formularz-zgloszenia-projektu,7,3011,1.html>

⁸ W regulaminie (paragraf 4) nie ma jednoznacznie określonego sposobu, w jaki należy zgłosić projekt. Na stronie internetowej taka informacja już została wyjaśniona (choć nie wiadomo, czy wypełnienie formularza elektronicznego jest obligatoryjne). Tekst na stronie: „formularz należy wypełnić w wersji elektronicznej na stronie www.obywatelski.lublin.eu, wydrukować i złożyć w Biurze Obsługi Mieszkańców Urzędu Miasta Lublin”.

⁹ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkanicy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/konsultacje-projektow-do-budzetu-obywatelskiego,1,3627,1.html>

- autorzy/autorki projektów udostępniają swoje dane osobowe i kontaktowe (brak takiej informacji zauważono w 1 przypadku),
- w niektórych projektach zdarzają się powtórzenia tekstu w opisie szczegółowym i rozszerzonym,
- widoczne są duże różnice w opisach projektów, od zdawkowych do szczegółowych,
- projekty mają rozbudowany harmonogram, ale są i takie, w których występuje jedna pozycja (czasem tylko zostaje dopisany koszt do pozycji „Dokumentacja”, wymagany w przypadku projektów inwestycyjnych. Szacunkowy koszt dokumentacji to ok. 5% całości inwestycji),
- większości projektów brakuje wskazania, czego problem dotyczy i co zmienia się poprzez realizację projektu,
- większość projektów nie ma załączników oraz linków do stron związanych z projektem,
- lokalizacje nie są wskazywane na mapie Google, chociaż dotyczą określonego miejsca.

Zasadą, jaką kieruje się BPS, jest jak największe uproszczenie opracowania projektów – im mniej szczegółów, tym lepiej. Na etapie oceny formalnej niejasne kwestie są wyjaśniane z wnioskodawcami/wnioskodawczyniami. Uproszczenie, czyli maksymalne odformalizowanie procesu BPS, to jedna z przyjętych zasad funkcjonowania BO. Zarówno mieszkańcy/mieszkancki, jak i wnioskodawcy/wnioskodawczynie na etapie głosowania chcą jednak wiedzieć więcej o projektach, żeby dokonać wyboru. Opisy nie muszą być rozbudowane, ale istotne jest, żeby jasne były kosztorysy i do kogo jest projekt kierowany.

Zgłoszone projekty pod względem wskazanej kwoty były zakwalifikowane jako małe lub duże. Projekty duże zgodnie z regulaminem są zadaniami inwestycyjnymi (remonty, budowy czy przebudowy). Dotyczyły one głównie remontów ulic i chodników, utworzenia/zmodernizowania infrastruktury sportowej oraz utworzenia miejsc rekreacji. Pojedyncze projekty związane były z remontami budynków. W większości projekty dotyczyły jednej dzielnicy, ale widoczne były też zadania łączące kilka dzielnic czy ogólnomiejskie¹⁰. Na 107 małych projektów 83 można określić jako inwestycyjne, natomiast 24 jako projekty miękkie/społeczne. Projekty związane z infrastrukturą dotyczą przede wszystkim budowy/przebudowy dróg/chodników/parkingów. Część wniosków dotyczy potrzeb związanych z oświetleniem miejsc w Lublinie. Wskazywane są ponadto potrzeby związane

---

¹⁰ Jeden projekt mógł dotyczyć różnego zakresu zadań.

z tworzeniem infrastruktury rowerowej (ścieżki rowerowe/stacje rowerowe) czy placów zabaw. Projekty miękkie dotyczą przede wszystkim organizacji zajęć sportowo-rekreacyjnych, znacznie mniejsza ich liczba związana jest z kulturą czy edukacją. Pojawiają się projekty łączące się z organizacją kampanii społecznych o różnej tematyce, działaniami ekologicznymi czy diagnozą potrzeb mieszkańców/mieszkanek. Został zgłoszony projekt związany ze wsparciem grup wykluczonych, np. osób bezdomnych¹¹.

Według badanych osób dużym ułatwieniem dla weryfikacji projektów, a także później – na etapie głosowania, byłoby wprowadzenie w opisie projektów klasyfikacji tematycznej oraz potencjalnych odbiorców. Mieszkańcy/mieszkanek mogliby/mogłyby łatwiej wybierać, kierując się nie tylko dzielnicami, ale i potrzebami określonych grup społecznych. Takie działanie pozwoli na skupienie się na problemach ogółu mieszkańców Lublina, a nie na tylko na potrzebach dzielnicy. Taką klasyfikację może zrobić wnioskodawca/wnioskodawczyni lub BPS na etapie weryfikacji projektów.

Osoby, które piszą kolejne projekty, nie mają już problemów z ich opracowaniem. Przy kolejnych projektach wnioskodawcy/wnioskodawczynie mniej potrzebują pomocy, nabierają w tym doświadczenia. Wspominając jednak początki, zauważają, że mieli/miały kłopoty ze zrozumieniem procedury składania projektów czy kosztorysem. Nadal uważają, że przydatne jest wsparcie związane z opracowaniem kosztów projektu, w szczególności przy dużych projektach czy innowacyjnych – „autor nie zawsze zna się na kosztorysie i nie jest on w stanie wynająć ekspertów, którzy mogliby się tym zająć”. Najmniej problemów w tym zakresie deklarowały osoby z Rad Dzielnic. Nawet jednak wprawni wnioskodawcy mają problem z oszacowaniem kosztu realizacji, ponieważ ceny szybko się zmieniają, dezaktualizują. Obecnie ceniona jest pomoc w tej kwestii Biura Partycypacji Społecznej – „Jest duże wsparcie BPS przy pisaniu wniosku. Wiele rzeczy można załatwić <<na telefon>>”. Pojawiają się postulaty, żeby również inne instytucje miejskie bardziej wspierały podczas obliczania kosztów realizacji składanego projektu, np. poprzez konsultacje czy szkolenia. Pisząc projekt, nie wszyscy odnoszą się do potrzeb, na które on odpowiada i które wynikają z opracowanych dokumentów (Strategia Miasta Lublin), diagnoz („Diagnozy są dostępne, można odnieść się do nich, sprawdzić potrzeby/problemy. Nie wszyscy jednak wiedzą, gdzie one są, nie wszyscy też chcą się do tego odnieść”).

---

¹¹ Wskazana jest pogłębiona analiza złożonych wniosków pod względem lokalizacji, zakresu zadań i wskazanych problemów.

Pojawił się postulat, żeby na etapie pisania wniosków organizować spotkania, np. w Radach Dzielnic, żeby wspólnie omówić problemy/potrzeby danej dzielnicy: „Projekt powinien być pisany wspólnie, a nie, że jedna osoba pisze dla siebie, a druga dla siebie. Trzeba razem usiąść i wybrać, co jest teraz ważne, w jakim miejscu, a co robić w kolejnych latach. Skończyć jedno, a potem robić drugie”. Po takim rozeznaniu pisanie projektu nie sprawia problemów, bo za nim stoi wyznaczony cel. Wnioskodawcy/wnioskodawczynie czują potrzebę spotkania, przedyskutowania swoich racji już na etapie pisania wniosku. Obecność na takich spotkaniach może zachęcić nowe osoby do aktywnego włączenia się w BO. Takie wsparcie jest w szczególności ważne, żeby włączyć w proces partycypacji osoby tzw. wykluczone społecznie.

4.2 ETAP OCENY FORMALNEJ PROJEKTÓW ZGŁOSZONYCH DO BO

W momencie, kiedy projekt zostaje zgłoszony, Biuro Partycypacji Społecznej rozsyła go po komórkach merytorycznych Urzędu Miasta, których projekt dotyczy, a które go oceniają, obok swoich codziennych zadań. Oceny formalnej dokonuje zespół zadaniowy ds. Budżetu Obywatelskiego powołany na podstawie Zarządzenia nr 106/5/2017 z 25 maja 2017 r. wydanego przez Prezydenta Miasta Lublin¹². Spośród 157 wniosków (51 dużych projektów i 106 małych) głosować można było na 118 projektów (34 dużych i 84 małych). W trakcie oceny formalnej 5 projektów wycofali/wycofały wnioskodawcy/wnioskodawczynie, pozytywnie rozpatrzono 78 projektów, pozytywnie ze zmianami – 40, natomiast 32 projekty miało negatywną opinię. Dwa projekty połączono w jeden (został przekwalifikowany z projektu dużego: D-18 Domek na drzewie, na mały: M-107 Centrum Planowania Przyszłości, co też oznaczone zostało w karcie projektu). Z dopuszczonych do głosowania projektów wątpliwości budził projekt D-43 „Rady Dzielnic naprawdę istnieją!”, ponieważ został określony jako kampania edukacyjna, a jednak zakwalifikowano go jako duży projekt (ze względu na ustawianie tablic traktowane jako działanie infrastrukturalne).

Jednym z zadań BPS jest wsparcie przy opracowaniu wniosków. Liczba odrzuconych wniosków powinna być mniejsza. Obecnie 21% zgłoszonych wniosków zostało odrzuconych, a 25% rozpatrzonych pozytywnie, lecz z zastrzeżeniami. Warto zwrócić uwagę na powody odrzucania wniosków i eliminować je na etapie konsultacji projektów¹³.

Najczęstszym powodem oceny negatywnej projektu jest kwestia obszaru, jakiego dotyczy, np. inny plan zagospodarowania terenu, nieuregulowana własność gruntu, brak możliwości dojazdu drogą miejską na teren objęty projektem, grunt oddany w użytkowanie wieczyste. Badane osoby sugerowały większe wsparcie przy pisaniu wniosków, szczególnie przy ustaleniu własności terenu czy szacowaniu kosztów. Warto w tym kierunku wspierać wnioskodawców i wnioskodawczynie w trakcie pisania projektów, np. poprzez kontynuację obecnych konsultacji, ale też rozszerzając w formie zapytań drogą elektroniczną, czy na tym terenie mogą być podejmowane działania z BO. Należy mieć jednak na uwadze, że nie jest to ocena merytoryczna, a jedynie wsparcie konsultacyjne, które nie jest oceną całościową wniosku, tylko wyjaśnieniem wątpliwych już na etapie pisania wniosku elementów. Chociaż w trakcie pisania projektu można korzystać z geoportalu, to osoby piszące projekt potrzebują

¹² Źródło: <http://budzetobywatelski.lublin.pl/?p=750>.

¹³ Wskazana jest pogłębiona analiza powodów odrzuceń lub zastrzeżeń do wniosków poprzez wywiady z osobami odpowiedzialnymi za dany etap.

wsparcia w korzystaniu z tego narzędzia oraz odnajdywaniu informacji, których tam nie ma. Nie wszyscy wiedzą o możliwości skontaktowania się z BPS w sprawie własności terenu – „Jak ktoś dzwoni do BPS, to się sprawdza, co się dzieje na danym terenie. Biuro Partycypacji Społecznej, jak się ktoś zapyta, to podpyta, jaki status ma dana działka”. Wnioskodawczynie/wnioskodawcy nie znają planów związanych z danym terenem, np. na temat opracowania koncepcji na wyznaczonym terenie czy przygotowań dotyczących modernizacji danego terenu. Należy wskazać, gdzie takie informacje są dostępne i jak z nich korzystać.

Pozytywna, ale z zastrzeżeniami, weryfikacja projektu również w większości dotyczyła zarówno prawa własności gruntu (np. oddanie gruntu przez dewelopera czy przesunięcie inwestycji na inny teren z różnych względów), jak i niedoszacowania kosztów inwestycji. Jednocześnie informacja, że „projekt będzie realizowany do wysokości środków”, jest niejasna, w jakiej części projekt będzie realizowany. Odrzucenie projektu lub zmiany w nim mogą być powodem zniechęcenia do zgłaszania projektów w kolejnych edycjach. W szczególności dotyczy to osób, które nie są powiązane z instytucjami/organizacjami, a chcą działać na rzecz społeczności. Znaczące zmiany są dokonywane w porozumieniu z autorami/autorkami, co jest dobrą praktyką BPS. Wnioskodawcy/wnioskodawczynie jednak wyrażają swoje obawy co do oceny merytorycznej projektu. Brakuje im informacji, kto dokonywał oceny i na podstawie jakich kryteriów – „Obecnie kryteria weryfikacji projektu nie są zrozumiałe i zestandaryzowane. Powinny być jasne i wyraźne”.

Pojawiła się propozycja, żeby projekty wpisujące się w strategię miasta zostały dodatkowo punktowane (i promowane) – „Mieszkańcy poznają, jakie miasto ma kierunki rozwoju, projekty mają wtedy też wartość edukacyjną. Mieszkańcy mieliby szansę zapoznać się z wytycznymi/strategiami. Budżet Obywatelski wtedy nabiera szerszego kontekstu, co oznacza dany projekt dla Lublina”. Inna cecha projektu, jaka powinna być oceniona i doceniona przez zespół zadaniowy ds. Budżetu Obywatelskiego, to jego innowacyjność, „coś, co podnosi wartość miasta”. Wnioskodawcy/wnioskodawczynie wskazują, że brakuje wskazań ekspertów, które projekty o podobnym zakresie zadań można połączyć oraz zaopiniują, czy projekt jest zgodny ze strategią miasta. Z drugiej strony cenione jest to, że urzędnicy wiedzą, jakie są możliwości realizacji projektów, w tym możliwości prawne. Wątpliwości budzą jednak „wyjątki w regulaminie”, czyli dopuszczenie projektów, np. które dotyczą własności

prywatnej. Zgłaszane są też postulaty, żeby dokładniej weryfikować koszty, np. na promocję, zarządzanie czy badania.

Opiniowanie projektów przez Rady Dzielnic jest niejasne dla wnioskodawców/wnioskodawczyń – brak widocznych opinii, opiniowania własnego projektu: „Rady Dzielnic opinują różnie, interesy bywają rozbieżne między tym, co chcą obywatele, a co chce dana Rada Dzielnic”. Jednocześnie siedziby Rad Dzielnic są wskazywane jako dobra przestrzeń na dyskusje o problemach i potrzebach dzielnicy oraz zgłoszonych projektach i ich wpływie na życie mieszkańców/mieszkanek. Przedstawiciele Rad Dzielnic wskazują z kolei, że ich opinie w żaden sposób nie są wiążące, co ich zdaniem ujmuje im sensowności.

4.3 ETAP GŁOSOWANIA

Zainteresowani mogli oddać dwa głosy: na duży i mały projekt. W obecnej edycji nie było ograniczenia ze względu na wiek. Osoby niezameldowane i mieszkające w Lublinie po zarejestrowaniu się także mogły oddać swój głos. Głosowanie odbywało się przez Internet oraz osobiście, w formie papierowej w wyznaczonych punktach¹⁴. Osoba głosująca mogła zapoznać się z projektami na stronie internetowej lub w punktach do głosowania.

Badane osoby zwracają uwagę na to, by zwiększyć liczbę głosów przypadających na mieszkańca, zwłaszcza na małe projekty: „Małe projekty to szansa dla projektów innowacyjnych/nowych, szansa na dostrzeżenie. Głosuję na ważny projekt dla miejsca zamieszkania, a potem z kolejnym głosowaniem przychodzi refleksja, co jeszcze, zastanawiam się nad innymi potrzebami. Większa pula na małe[projekty – przyp. red.], one są bliżej ludzi”. W tej kwestii są zgodni i społecznicy, Rady Dzielnic czy sami mieszkańcy.

Głosowanie internetowe ma wielu zwolenników, ale z jednym zastrzeżeniem, tj. żeby zwiększyć jednocześnie dostępność punktów do głosowania we wszystkich dzielnicach (codziennie, o stałych porach) oraz umożliwić starszym osobom głosowanie w formie papierowej (umożliwienie głosowania dla osób wykluczonych cyfrowo) – „Punkty do głosowania jedynie w instytucjach publicznych, w godzinach jak godziny otwarcia tych instytucji: BOM, biblioteki. Karty do głosowania do pobrania jedynie tam, urna zaplombowana, przeszkolona osoba z identyfikatorem, obecna przez cały czas głosowania”. Dodatkowym plusem jest fakt, że głosowanie i ogłaszanie wyników są dzięki internetowemu głosowaniu szybciej dostępne. Osoby starsze jednak czują się dyskryminowane, ponieważ nie mają dostępu do Internetu, ale zwiększenie punktów do głosowania powinno znacznie ułatwić im uczestnictwo w BO.

Badane osoby zwracały uwagę na pewne sytuacje, które zakłócają proces głosowania, np. masowe głosowanie z jednego numeru IP. Analizując źródła głosów, widać, że są sytuacje, gdy znaczne liczby, nawet powyżej 100 głosów, prawdopodobnie pochodzą z jednego IP. Podczas głosowania papierowego w poprzednich edycjach było jednak zgłaszanych więcej nadużyć ze względu na masowe głosowanie za pośrednictwem papierowych kart do głosowania. Uczestnicy/uczestniczki ewaluacji wskazują obie sytuacje jako nadużycia i chcieliby wyeliminować je z etapu głosowania.

---

¹⁴ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/glosuj-na-budzet-obywatelski,6,3627,1.html>

Obecne terminy według badanych są właściwe. Pojawiły się postulaty, żeby przesunąć czas głosowania tylko na wrzesień lub październik. Obecna data jest kompromisem tych dwóch propozycji i należy ją zostawić.

Poruszane były również kwestie dotyczące tego, kto może głosować w BO. Sprawa dotyczyła osób niezameldowanych: „Studenci powinni głosować, mają do tego prawo”, „Studenci nie powinni głosować, nie mieszkają tu na stałe. Oni, jak nie mają chodnika, to pójdą mieszkać tam, gdzie ten chodnik jest”. W tym roku dołączył problem wieku osób głosujących: „Wątpliwości są przy małych dzieciach. O ile rodzice dbają o sprawy dziecka (plac zabaw), to w porządku, ale przy innych to niekonieczne jest wszystko jasne. Jaka jest świadomość dzieci przy głosowaniu?”. Więcej jednak jest opinii, które wskazują, że poprzez włączenie młodych osób do współdecydowania w BO uczy się je obywatelskości: „Kryteria wieku są w porządku. Małych dzieci chyba nie było dużo. Można wyszczególnić osobną pulę dla budżetu dziecięcego, angażować dzieci, zachęcać w szkołach, bibliotekach. Dzieci należy edukować o swoich prawach do głosowania, żeby świadomie wybierały”, „Jest to świetna okazja do tego, by włączyć młodych w obowiązki mieszkańca i obywatela, trzeba dać im tę furtkę”. Tak naprawdę to trudno powiedzieć, według badanych, na ile też dorośli są świadomi swoich wyborów w BO. Wielu rozmówców wskazywało, że być może cezura wieku powinna być nieco inaczej ustawiona, tak by np. głosować mogły dzieci począwszy od wieku przedszkolnego (grupy, do których potencjalnie może dotrzeć edukacja na temat BO).

4.4 ETAP OGŁASZANIA WYNIKÓW GŁOSOWANIA W BO

W wyniku głosowania do realizacji zostały kierowane 44 projekty w ramach IV edycji BO (5 projektów dużych, 39 małych – 31 wybranych przez mieszkańców i 8 do kwoty 150 tys. zł w dzielnicach, w których projekty nie przeszły w głosowaniu). Najwięcej głosów uzyskał projekt remontu szkoły Sióstr Urszulanek, uzyskując 9090 głosów. Wśród projektów dużych znalazły się także remonty stadionów żużlowego i Lublinianki, remont uli Tatarakowej i Kawalerskiej oraz dokończenie budowy Parku Jana Pawła II. Wśród projektów małych 4016 głosów zdobył projekt remontu ulicy Przytulnej. Z tej puli projektów gwarantowanych zrealizowane zostanie 8 projektów z dzielnic, w których żaden wniosek nie został wybrany w głosowaniu: Abramowice, Czechów Południowy, Felin, Głusk, Hajdów–Zadębie, Konstantynów, Kośminek, Za Cukrownią¹⁵.

Wygrane projekty w większości dotyczyły poprawy infrastruktury drogowej, w tym pieszej. Mieszkańcy i mieszkanki swoimi głosami wybrali poprawę infrastruktury sportowej oraz zwiększenie dostępności do zajęć sportowo-rekreacyjnych. Projekty dotyczące dzieci (place zabaw, jak i wsparcie ich aktywności na różnym polu: „rezerwat dzikich dzieci”, „sensoryczny plac zabaw”) również znalazły liczne grono osób, które je wsparły swoimi głosami. Wysoką liczbę głosów otrzymał projekt dotyczący zwierząt (M-7). Nowością jest projekt typowo badawczy, który ma zdiagnozować potrzeby oraz problemy mieszkańców/mieszkanek Lublina. Projekty gwarantowane dotyczą przede wszystkim poprawy infrastruktury w dzielnicach. Wygrane projekty są przybliżone do kwot maksymalnych do danego projektu – małe do 300 tys., albo do projektu gwarantowanego 150 tys. Kwoty dużych projektów są również bliskie maksymalnie dostępnej kwoty – 1,2 mln. Widoczne są znaczne różnice w liczbie głosów w wybranych projektach (projekt D-17 oraz M -98) w porównaniu z projektami będącymi na kolejnych miejscach. Do tych projektów jest też dużo uwag – odnośnie do praktyk zbierania głosów. Uwagi są również do projektów gwarantowanych, czy 44 głosy są liczbą głosów wystarczającą do tego, aby projekt został zrealizowany, skoro inne projekty mają ich więcej.

---

¹⁵ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkanicy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/wyniki-budzetu-obywatelskiego-2018,7,3627,1.html>

4.5 ETAP REALIZACJI

Stan projektów zrealizowanych z BO z wcześniejszych edycji jest dostępny na stronie internetowej¹⁶. W opisie znajdują się: status projektu, opis działania, wartość oraz zdjęcia. Niestety same opisy projektów wcześniejszych edycji nie są dostępne. Badane osoby zwracają uwagę, że nie są to wystarczające informacje odnośnie do realizacji i zakończonych projektów, np. mapy projektów (zrealizowanych, w trakcie realizacji).

W obecnej edycji wprowadzono do regulaminu wybór projektów gwarantowanych. Niestety na stronie trudno znaleźć informację o jego zasadach¹⁷ (dostępne w regulaminie). Jeżeli dana dzielnica w wyniku głosowania nie otrzymała żadnego projektu inwestycyjnego, a projekt w danej dzielnicy był zgłoszony, na jej terenie zostanie zrealizowany projekt o maksymalnej kwocie 150 000 zł. Z tej puli zrealizowane zostanie 8 projektów z dzielnic, w których żaden wniosek nie został wybrany w głosowaniu; są to: Abramowice, Czechów Południowy, Felin, Głusk, Hajdów–Zadębie, Konstantinów, Kośminek, Za Cukrownią¹⁸.

Badane osoby pozytywnie odnosiły się do pomysłu projektu gwarantowanego. Dzięki niemu panuje poczucie sprawiedliwości: „Projekt gwarantowany łąta pewne nierówności, jakie pojawiają się z racji tego, że niektóre dzielnice po prostu nie mają odpowiedniej liczby mieszkańców, by wygrać jakiś projekt”. Uwagi są tylko odnośnie do niskiej kwoty: „Ciężko znaleźć ulice, żeby się w tej kwocie zmieściły”. Pojawiły się propozycje, żeby jednak dać limit głosów, co zachęciłoby ludzi do głosowania.

Rady Dzielnic nie sygnalizują problemów z realizacją projektów, chociaż są zdania, że od początku trzeba ich pilnować. Wątpliwości mają społecznicy, którzy uważają, że mimo wszystko brakuje informacji o realizowanych działaniach Budżetu Obywatelskiego. Według nich bardzo ważny jest monitoring społeczny projektów, np. sprawozdań, ewaluacji. Bez tych informacji nie są widoczne efekty, co też przyczynia się do spadku liczby głosów w kolejnych edycjach. Według badanych do realizacji każdego z projektów BO powinien być koordynator nadzorujący całość prac, współpracujący ściśle z autorami/autorkami (przy konsultacjach społecznych, zamówieniach publicznych oraz wykonaniu i akceptacji

---

¹⁶ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/budzet-obywatelski-2015/zwycieskie-projekty/>;

<https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/budzet-obywatelski-2016/zwycieskie-projekty/>;

<https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/budzet-obywatelski-2017/zwycieskie-projekty/>

¹⁷ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/informacje-ogolne/faq-pytania-i-odpowiedzi/>

¹⁸ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/wyniki-budzetu-obywatelskiego-2018,7,3627,1.html>

projektu budowlanego oraz odebraniu). Zauważany jest niedostateczny kontakt z wnioskodawcą/wnioskodawczynią. Osoby zgłaszające projekt „nie wiedzą, kto się zajmuje, na jakim jest etapie, jakie są modyfikacje”, a według nich bardzo ważna jest obecność autorów projektu przy jego realizacji i monitoringu: „Gdy pozostawi się to tylko urzędnikom, mogą oni pominąć te idee, które chciał wcielić w życie autor piszący dany wniosek”. Pojawił się też postulat, żeby obligatoryjne były konsultacje społeczne dla projektów inwestycyjnych, które powinny być w miejscach, gdzie projekty mają być realizowane.

Ponadto poruszane w badaniu były kwestie związane z realizacją projektów:

- „Nie wiadomo, co się dzieje z pieniędzmi z tych projektów, które nie zostały zrealizowane.”
- „Trzeba cały czas pilnować inwestycji”.
- „Wątpliwości są przy wygranej projekcie. Nie wiadomo, jak będzie, bo koszty idą drastycznie w górę”.
- „Projekty z zagospodarowaniem miejsc publicznych, w tym zieleni, powinny być realizowane maksymalnie do 30 października”.
- „Przygotowanie projektów do realizacji trwa zbyt długo. Realizacja ich zbyt bardzo się przedłuża (czasem do dwóch lat i więcej)”.
- „Konieczne są informacje o opóźnieniach realizacji, przesunięciach [terminów realizacji] projektów BO na kolejne lata jako pierwsze projekty do wpisania do kolejnego Budżetu Miasta ze zwiększoną pulą na wydatki na ten cel”.
- „Skomplikowany proces przetargów przedłuża ten proces”.
- „Problemowe bywa spojrzenie mieszkańcom w oczy, gdy następują problemy z realizacją projektu, na które ci mieszkańcy oddali swe głosy, obniża to poziom ich zaufania wobec zarówno BO, jak i instytucji realizującej projekt”.

Brakuje wnioskodawcom/wnioskodawczyniom ewaluacji procesu realizacji projektów BO. Według badanych powinny być organizowane spotkania po realizacji z autorami/autorkami projektów, koordynatorami/koordynatorkami, pracownikami/pracowniczkami i dyrektorami/dyrektorkami wydziałów pracujących przy projektach. Dodatkowo warto przeprowadzić badania z mieszkańcami/mieszkanekami na temat zrealizowanych projektów oraz upublicznić wnioski z ewaluacji.

4.6 ETAP KONSULTACJI

W październiku zostały ogłoszone konsultacje społeczne – Zasady V edycji Budżetu Obywatelskiego Miasta Lublin¹⁹. Cele konsultacji to: ustalenie zasad zgłaszania pomysłów oraz sposobu ich wyboru; edukacja mieszkańców i mieszkanek Lublina w zakresie realizacji zadań własnych miasta Lublin; promocja partycypacji społecznej.

Konsultacje prowadzone są od 11 października 2017 r. do 31 stycznia 2018 r.

Formy konsultacji społecznych:

- przyjmowanie opinii na piśmie za pośrednictwem poczty, Biur Obsługi Mieszkańców oraz drogą elektroniczną na adres: obywatelski@lublin.eu w terminie od 11 października 2017 r. do 19 listopada 2017 r.,
- warsztat dla grupy mieszkańców i mieszkanek, którzy zgłosili swoje uwagi w pierwszym kroku, mający na celu wypracowanie rozwiązań, przeprowadzony w drugiej połowie listopada 2017 r.,
- dwa protokołowane otwarte spotkania konsultacyjne.

W pierwszym etapie zgłoszono 22 propozycje zmian do regulaminu Budżetu Obywatelskiego²⁰. Uwagi z konsultacji zostały uwzględnione w dalszej części raportu.

---

¹⁹ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/konsultacje-spoleczne-w-przedmiocie-zasad-v-edycji-budzetu-obywatelskiego-miasta-lublin-,24,692,1.html>

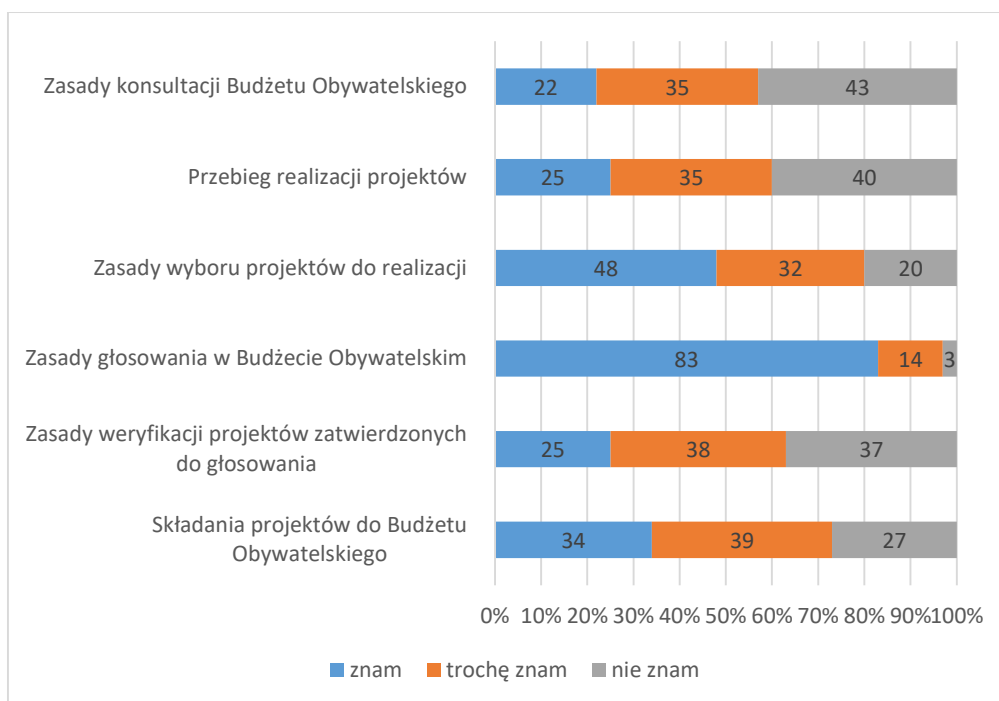
²⁰ Źródło: <https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosci/i-etap-konsultacji-v-edycji-bo-za-nami,8,3627,1.html>

4.7 ZESTAWIENIE UWAG I PROPOZYCJI ZMIAN DO BO

Uwagi najczęściej dotyczyły wprowadzenia zmian w głosowaniu i realizacji. Ogólnie coroczna praca nad zasadami w regulaminie ma swoje plusy, ponieważ „zmiany w zasadzie dobre są, bo nie przyzwyczajają starych wyjadaczy”. Najbardziej spektakularne jest głosowanie – wywołuje najwięcej emocji i wątpliwości w realizacji. Istnieją też ogólne zastrzeżenia co do przebiegu konsultacji, ale nie są one sprecyzowane: „Konsultacje, czy nawet takie badania, to wyrzucanie pieniędzy”.

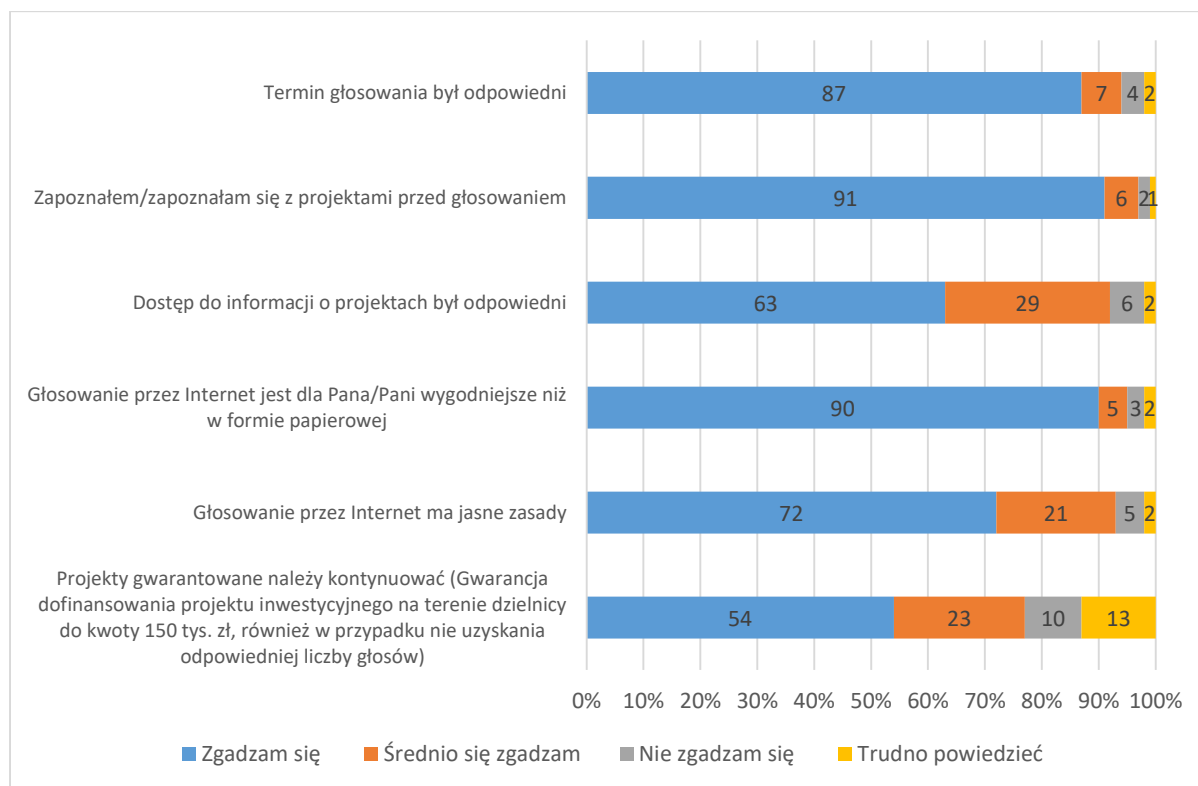
Według badanych wymarzony regulamin to „dający wszystkim mieszkańcom równe szanse” oraz „jak najprostszy, nie należy go komplikować”.

Rysunek 1. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Proszę ocenić znajomość Budżetu Obywatelskiego w Lublinie.”, w %, N=286

Osoby wypełniające ankietę wskazały na wysoki poziom wiedzy w zakresie zasad głosowania (łącznie 97% badanych: zna – 83%, lub trochę zna zasady – 14%), w dalszej kolejności określiły znajomość zasad wyboru projektów do realizacji (łącznie 80% badanych: zna – 48%, lub trochę zna zasady – 32%). Mniejsza jest wiedza respondentów w zakresie zasad składania projektów do BO (łącznie 73% badanych: zna – 34%, lub trochę zna zasady – 39%) oraz zasad weryfikacji projektów zatwierdzonych do głosowania (łącznie 63% badanych: zna – 25%, lub trochę zna – zasady 38%). Niska jest wiedza badanych osób w zakresie przebiegu realizacji projektów (łącznie 60% badanych: zna – 25%, lub trochę zna zasady – 35%) oraz zasad konsultacji (łącznie 57% badanych: zna – 22%, lub trochę zna zasady – 35%).

Trudno powiedzieć, czy wyniki świadczą o tym, że osoby nie były zainteresowane pogłębieniem wiedzy o tych zasadach czy ich opisy nie były dostępne bądź jasne w wystarczającym stopniu. W szczególności zasady związane ze składaniem projektów powinny być znajome. Wytyczne w tej kwestii powinny być w szczególności wypromowane, żeby zachęcać mieszkańców/mieszkancki do aktywnego uczestnictwa w BO.

Rysunek 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy według Pani/Pana...”: w %, N=287

Ocena elementów głosowania na projekty w BO wskazuje na bardzo wysoki poziom akceptacji głosowania przez Internet – 90% badanych, oraz zasad głosowania internetowego – 72% badanych. Równie wysoko został oceniony termin głosowania – 87% badanych, oraz poziom wiedzy na temat projektów – 91%. Według 63% respondentów dostęp do informacji opisujących projekty był odpowiedni. Według 54% badanych projekty gwarantowane dla dzielnic należy kontynuować (13% nie ma zdania na ten temat).

W niniejszym rozdziale oceniono podstawowe składowe procesy realizacji Budżetu Obywatelskiego, w szczególności:

- etap składania projektów,
- etap weryfikacji projektów,
- głosowanie,

- realizacja.

W tabeli został wpisany zakres tematów poruszanych w badaniu, z podaniem źródła, gdzie został on wskazany (AM – ankieta mieszkańca, AW – ankieta wnioskodawcy, IDI – wywiady, W – warsztat, PW – pisemne wnioski).

Tabela 4. Opis problemów i rozwiązań dotyczących składania projektów

Problem	Opis problemu według badanych ²¹	Rozwiązanie według badanych
Szacowanie kosztów dużych projektów infrastrukturalnych	Szacowanie wartości dużych projektów infrastrukturalnych wymaga opracowania szczegółowego kosztorysu (IDI) Zestawienie kosztorysu BO powinno być weryfikowane (AM, IDI)	Pomoc ze strony instytucji miejskich dysponujących odpowiednimi zasobami (IDI) Jeżeli kosztorys jest niewspółmiernie wysoki w stosunku do rozstrzygnięć ofertowych, połowa oszczędności powinna wrócić do projektu w celu jego uzupełnienia przez autora (AM)
Szacowanie kosztów	Szacowanie wartości projektów nietypowych jest trudne bez pomocy ekspertów (W)	Dla początkujących pomocne są szkolenia w kwestii wyceniania kosztów projektu (IDI, W)
Zakres zadań projektu	Na stronie internetowej w trakcie głosowania nie ma podziału projektów pod kątem przeznaczenia i ich możliwości filtrowania, np. kategoria sport, kultura (AM) Wykluczenie projektów typu: miejsca parkingowe, naprawy dróg, dojazdy, które powinny być realizowane obligatoryjnie z regularnego budżetu (AW, AM, IDI) Problem zgłaszania projektu na te same zadania przez różne podmioty (AW)	Możliwość oddawania głosów na projekty, np. w podziale na kategorie (AM) Powinno być realizowanych więcej różnych projektów, np. sport, kultura, opieka nad zwierzętami, prace remontowe (AM) Jeżeli z danej dzielnicy pojawi się od różnych autorów kilka projektów o takiej samej potrzebie, np. dotyczących wymiany oświetlenia, ale w różnych terminach, to zarejestrowany powinien być ten pierwszy zgłoszony. Inaczej głosy się rozkładają, a w rezultacie żaden projekt nie przechodzi (AW) Zmniejszyć inwestycje w obiekty sportowe, których jest dużo i które generują stałe koszty. Wykorzystać w pełni już istniejące obiekty (AM) Głosowaniu powinny być poddawane wyłącznie projekty inwestycyjne/remontowe (AM, W, IDI) Projekty powinny być tylko inwestycyjne, tzw. zawierające tylko budowanie czy remontowanie dróg, boisk, chodników, skwerów – wszystkiego, co będzie trwałe i służyło mieszkańcom dzielnicy (AW, AM, W, IDI) Wyodrębnić jakąś część kwoty na projekty kulturalne (AW)

²¹ Oznaczenia źródła informacji: AM – ankieta mieszkańca, AW – ankieta wnioskodawcy, IDI – wywiady, W – warsztat, PW – pisemne wnioski.

		Ograniczenie kwoty na projekty nieinwestycyjne do 10% kwoty BO, np. 1 500 000 zł (W)
Zasięg projektów	<p>Pieniądze na projekty lokalne, dotyczące tylko jednej dzielnicy czy jednego osiedla powinny być realizowane przez Radę Dzielnicy, która z góry powinna otrzymać na to środki. Dzielnicom mniejszym lub słabiej zaludnionym ciężko konkurować z blokowiskami (AM, IDI)</p> <p>Projekty powinny służyć wszystkim mieszkańcom miasta, a nie wybranej grupie, np. studentów. Zajęcia finansowane z budżetu miasta, na który składają się wszyscy mieszkańcy, nie powinny być przydzielone zamkniętej grupie, ale powinny służyć ogółowi i każdy zainteresowany powinien mieć do nich dostęp. Tak się obecnie nie dzieje (...). Powyższa uwaga nie dotyczy projektów adresowanych np. do osób niepełnosprawnych lub z innych względów wykluczonych społecznie (AM)</p> <p>Oprócz podziału BO na małe i duże projekty powinien nastąpić podział na dzielnice duże (ponad 20 tys. mieszkańców), średnie (20–10 tys. mieszkańców) i małe (do 10 tys. mieszkańców). W obecnym podziale małe dzielnice nie mają szans wygrać dużego grantu (IDI)</p> <p>Nierówny podział środków na dzielnice (AM)</p> <p>Małe dzielnice nie mają szans z dużymi dzielnicami (AW, W)</p> <p>Nie ma jednoznacznej definicji, czym są projekty ogólnomiejskie, a czym dzielnicowe (W)</p>	<p>Pod głosowanie powinny być dawane tylko projekty dotyczące ogółu mieszkańców miasta/oddzielna, trzecia pula projektów ogólnomiejskich (AM)</p> <p>Powinna być dodatkowa opcja wyboru projektu służącego mieszkańcom całego Lublina – typu impreza, modernizacja obiektu sportowego, modernizacja miejsc powszechnie odwiedzanych jak Ogród Saski, Park Ludowy (AM)</p> <p>Możliwość zgłaszania wyłącznie projektów związanych z priorytetami miasta (niestety obecnie wygrywają głównie miejsca parkingowe, co jest niezgodne z miejską polityką), być może też co roku jakaś pula przeznaczona na dany priorytet (np. 2019 – połowa na zieleń, 2020 – połowa na urządzenia sportowe) (AW)</p> <p>Podział na projekty strategiczne (całe miasto) – opiniotwórcze/sondażowe dla Rady Miasta, wspólne (kilku dzielnic) i lokalne (dzielnica/osiedle) (AM)</p> <p>Z każdej dziedziny powinien być realizowany jeden projekt (AM)</p> <p>Dodatkowe kategorie projektów – duże, średnie i małe dzielnice (IDI)</p> <p>Każda część Lublina w równym stopniu mogła korzystać z budżetu obywatelskiego/wprowadzenie stałego podziału kwot na każdą dzielnicę po równo/15 mln : 27 dzielnic = sprawiedliwość społeczna (AM, AW)</p>
Pula środków	<p>Za mało środków na dzielnice (AM)</p> <p>Za mało środków na projekty gwarantowane (AM, IDI)</p>	<p>Ustalić, że jedna organizacja może realizować maksymalnie dwa projekty, aby nie powstawały kopie projektów dla różnych dzielnic celujące w gwarantowane 150 000 zł (AM)</p> <p>Brak włączenia projektów miękkich do dużych (W, AM)</p>

		<p>Duży projekt: 12 mln , a mały projekt: 500 tys. (AM)</p> <p>Projekt mały: od 25 tys. zł do 350 tys. zł, projekt duży: od 350 tys. zł do 1 mln zł (AW)</p> <p>Pula na budżet obywatelski dzieci i młodzieży (AW)</p> <p>Powinna pojawić się kategoria projektów mikro: od 0 do 25 tys. lub innej kwoty, od której zaczynać się będzie projekt mały (AW)</p>
Opisy projektów	<p>Bardziej czytelne powinny być nazwy projektów, np. pod projektem bodajże ścieżek rowerowych ukryty był projekt tworzenia buspasów, którym jestem przeciwny (AM)</p> <p>Brak informacji w projekcie o sposobach realizacji, harmonogramu wykonania (W)</p>	<p>Załączenie do opisów projektów map, zdjęć, dodanie ilustracji objaśniających projekty (AM)</p> <p>Zamieszczenie szerszych opisów projektów (AM)</p> <p>Bardziej szczegółowa rozpiska finansowania. Projekty powinny być lepiej opisane, zwłaszcza jeśli chodzi o informację na temat tego, czy zdobyte finansowanie pozwoli na całościową czy częściową realizację (AM)</p> <p>Powinna się pojawić adnotacja o zgodzie na kontakt z autorem (W)</p>
Wsparcie dla wnioskodawców/wnioskodawczyń	<p>Za mało konsultacji/wsparcia przy pisaniu projektów (AM)</p> <p>Pojawia się coraz mniej autorów projektów (W)</p> <p>Brak szans mają w głosowaniu projekty osób indywidualnych vs organizacje (W)</p>	<p>Więcej spotkań, np. w dzielnicach, które pomogą w napisaniu projektu, zainspirują mieszkańców do podjęcia takiej inicjatywy (AM)</p> <p>Więcej konsultacji w trakcie pisania projektów różnych urzędów (W)</p> <p>Lepsze informowanie o projektach, informacje o tym, jak samemu można złożyć projekt, jakieś punkty pomocy w tym zakresie (AM)</p> <p>Promocja Budżetu Obywatelskiego powinna obejmować działania edukacyjne we wszystkich szkołach i bibliotekach oraz przedszkolach. W każdej dzielnicy powinno przed rozpoczęciem głosowania zostać wyznaczone miejsce na spotkanie informacyjne dotyczące zgłoszonych projektów oraz zasad głosowania. Promocja/prezentacja projektów powinna odbywać w formule „3 minuty na projekt + 2 minuty na pytania dot. projektu”. Kolejność prezentacji losowa na podstawie zgłoszeń autorów chętnych do prezentacji. Całość moderowana. Zasady weryfikacji projektów dopuszczonych do głosowania powinny być poddane konsultacjom, określone i upublicznione (AM)</p>

Diagnoza	Brak zdiagnozowanych potrzeb mieszkańców (AM)	Projekt musi uwzględniać żywotny interes mieszkańców Lublina (nie jakieś wydumane pomysły niszowe). Powinno go poprzedzać badanie preferencji tematycznej do zrealizowania – ankieta wśród społeczności dzielnic, osiedli powinna być informacja może na pocztce dla osób starszych, bo one rzadko korzystają z Internetu (AM) We wniosku powinien być cel wynikający z diagnozy potrzeb (W)
----------	---	---

Tabela 5. Opis problemów i rozwiązań dotyczących weryfikacji formalnej i merytorycznej wniosku

Problem	Opis problemu według badanych	Rozwiązanie według badanych
Inwestycje w infrastrukturę prywatnych właścicieli	Należałoby się zastanowić, w jaki sposób oddzielić od rzeczywistych potrzeb i ciekawych pomysłów indywidualne interesy jakichś prężnie działających organizacji (...), które chcą zrobić za pieniądze miejskie to, co powinno za swoje (AM) Obecnie można składać projekty dotyczące tylko mienia miejskiego – proponuję, aby mienie zarządzane i należące np. do stowarzyszenia, klubu mogły być brane pod uwagę (AW)	Zakaz finansowania ośrodków prywatnych i kościelnych (AM, IDI) Powinna być możliwość realizacji projektów na prywatnej ziemi/udostępniania nieruchomości przez osoby prywatne (W)
Wspieranie projektów ważnych dla miasta	Kryteria powinny promować projekty wpisujące się w strategię rozwoju miasta (IDI)	Dodatkowe punkty za zgłaszanie projektów wpisujących się w strategię rozwoju miasta (IDI)
Kryteria odrzucenia projektów	Brak szczegółowego uzasadnienia odrzucenia projektów (AW) Jest słabe opiniowanie, przechodzą „złe” projekty/brak weryfikacji projektów wątpliwych (W) Brak społecznej rady ds. budżetu (W)	Pisemne uzasadnienie faktycznego i prawnego odrzucenia formalnego projektu z podaniem imion i nazwisk osób zajmujących stanowisko w sprawie (AW) Powołanie stałego panelu ekspertów, wsparcie innowacyjnych działań (W)

Opiniowanie Rad Dzielnic	Po co są opinie, skoro są one niezobowiązujące. (W)	Projekty powinny być uważniej konsultowane z Radami Dzielnic pod kątem ich zasadności (AW)
Kryteria łączenia projektów		Ograniczenie liczby projektów i preselekcja (a zarazem zapewne „przymusowe” łączenie) projektów przez ich autorów (AW)

Tabela 6. Opis problemów i rozwiązań dotyczących głosowania

Problem	Opis problemu według badanych	Rozwiązanie według badanych
Terminy, rozbieżności wynikające z wykluczenia grupy	Nie rozumiem zwłoki w terminie ogłaszania wyników przy założeniu głosowania internetowego (AM) Termin głosowania nieodpowiedni dla studentów (IDI)	Dłuższy czas na głosowanie (AM, W) Za długi czas głosowania (W) Termin głosowania przez 10 dni (w tym 2 niedziele) (W) Termin głosowania 1–14 października (AM, W) Przesunąć termin głosowania na drugą połowę października (PW, W) Większe nagłośnienie czasu głosowania (W) Termin głosowania powinien być wrześnieowy – drugi i trzeci tydzień września (AW) Głosowanie do końca dnia, a nie godziny (W) Stały harmonogram w regulaminie (W) Stały harmonogram realizacji prac związanych z projektem, podawanie harmonogramu na etapie głosowania (W)
Liczba projektów, na które można oddać głos	Zwiększenie liczby projektów, na które można oddać głos zwiększy różnorodność składanych projektów i zwiększy także poczucie sprawczości mieszkańców, da szansę zaangażowania się w projekty ogólnomiejskie, a nie tylko lokalne (IDI)	Powrócić do głosowania na więcej projektów (AM AW W) Głosowanie na dwa małe projekty (AM, AW, PW) Głosowanie na dwa projekty duże i pięć małych (IDI) Głosowanie na dwa projekty duże i trzy projekty małe (IDI)

		<p>Głosować można na dwa duże i cztery małe projekty (AW)</p> <p>Brak możliwości głosowania „przeciw” projektowi [respondent uważa, że taka opcja mogłaby być przydatna – przyp. red.] (W)</p>
<p>Uniemożliwienie osobom trzecim zbierania głosów</p>	<p>Spółdzielnia mieszkaniowa nie powinna mieć możliwości doręczania lokatorom kart do głosowania wypełnionych w zakresie numeru projektu – jest to sugerowanie, jak mieszkaniec ma zagłosować, a głosowanie powinno być własną decyzją. Nie jest dobre także odbieranie od mieszkańców wypełnionych kart bezpośrednio z mieszkań w wyznaczonym terminie przez pracowników spółdzielni mieszkaniowej. Karty zawierają dane osobowe, które mogą nie być odpowiednio chronione podczas takiego systemu zbierania (AM)</p> <p>Bardzo nie podobało mi się zbieranie podpisów z łapanki pod kościołem (AM)</p> <p>Dane potrzebne do logowania są dostępne w publicznych bazach danych, np. PESEL w KRS (IDI)</p>	<p>Zakaz nakłaniania przez osoby promujące dany projekt do podawania innych danych osobowych, w tym numeru PESEL (AM, W)</p> <p>Wyeliminować proceder zbierania głosów przez osoby, organizacje pośrednie (AM, AW, W)</p> <p>Głosowanie powinno być osobiste – bezpośrednio lub przez Internet (AM, AW)</p> <p>Zakaz honorowania pełnomocnictw podczas głosów oddawanych zarówno przez Internet, jak i osobiście. Podobno takie praktyki były stosowane w tegorocznym głosowaniu (AW)</p> <p>Ograniczenie liczby głosowań z jednego IP do kilku – 10 (AW, W)</p> <p>Zwiększenie dodatkowych zabezpieczeń potrzebnych do oddania głosu (IDI)</p>
<p>Sposób głosowania</p>	<p>Osoby starsze mają problem z głosowaniem on-line (IDI)</p>	<p>Należy utworzyć jeszcze więcej punktów do głosowania (AM, W)</p> <p>Głosowanie powinno odbywać się internetowo oraz w formie tradycyjnej w ogólnodostępnych obiektach miejskich przez cały czas głosowania, np. jedno miejsce w każdej dzielnicy. W każdym z tych miejsc udzielaniem informacji o projektach i przyjmowaniem kart (do zapieczętowanych i oznaczonych urn) powinny zajmować się przeszkolone, wyznaczone do tego celu osoby, które nie składają własnych projektów do BO. Głosowanie może odbywać się od poniedziałku do piątku do godz. 18 (AM)</p> <p>Utrzymanie głosowania elektronicznego. (AM)</p> <p>Zwiększyć liczbę punktów do głosowania – biblioteki, szkoły, administracja osiedli, Biuro Obsługi Mieszkańców (IDI, PW)</p>

<p>Forma głosowania</p>	<p>Ułatwienie głosowania dla osób starszych i niepełnosprawnych (IDI)</p>	<p>Upoważnienie do głosowania tylko dla osób najbliższych: dzieci, małżonkowie (IDI)</p>
<p>Uprawnieni do głosowania</p>	<p>Nie podoba mi się dopuszczenie do głosowania osób poniżej 18. roku życia. Mam wrażenie, że to rodzice decydują i „używają” danych swoich dzieci (AM, PW, W)</p> <p>W głosowaniu biorą udział osoby niezwiązane z miastem na stałe (IDI)</p>	<p>Tylko mieszkańcy Lublina powinni głosować i osoby powyżej 18 lat (AM)</p> <p>Zachować głosowanie dzieci (AW)</p> <p>Głosować mogą mieszkanki i mieszkańcy Lublina powyżej 15., 16. roku życia (AW, W)</p> <p>Żeby mogli głosować tylko mieszkańcy mieszkający na stałe i płacący podatki w Lublinie (AM)</p> <p>Uproszczenie zasad dla osób niezameldowanych, a mieszkających w Lublinie, np. rejestracja on-line poprzez podanie adresu i zaświadczenie o zamieszkanu w Lublinie/rezygnacja z rejestracji/podanie adresu zamieszkania i wyrywkowa weryfikacja (W)</p> <p>Powiązanie głosujących na BO z listą wyborców (W)</p> <p>Uważam, że wszyscy ludzie mieszkający w Lublinie, a nie tylko zameldowani, powinni mieć wpływ na rozwój miasta i dlatego powinno się wrócić do zeszlórocznego systemu głosowania (AM, W)</p> <p>Moja propozycja jest, aby tak jak mogą głosować wszyscy zameldowani mieszkańcy Lublina niezależnie od wieku, mogli też głosować mieszkańcy Lublina niezależnie, czy są zameldowani czy nie są zameldowani (AW)</p>
<p>Kwestie techniczne</p>	<p>Trzeba było czekać kilka minut na otwarcie strony i oddanie głosu. Masakra! Wiele osób mogło się zniechęcić do głosowania (AM)</p> <p>Strona internetowa jest do poprawy, w przeglądarce Firefox nie działało filtrowanie po dzielnicach (AM)</p> <p>Brak możliwości sprawdzenia informacji, czy ktoś już zagłosował, i o bezpieczeństwie danych osobowych – wersja papierowa i elektroniczna (W)</p> <p>Za duża biurokracja w procesie rejestracji do głosowania (W)</p>	<p>Usprawnienie szybkości działania stron internetowych w czasie głosowania (AM)</p> <p>Możliwość głosowania na dwa wybrane projekty przy jednorazowym podaniu numeru PESEL (AM)</p> <p>Należy uszczelnić system głosowania, limit głosów z jednego komputera/numeru IP, np. maksymalnie pięć głosów dziennie (AW)</p> <p>Przypisanie jednego numeru PESEL do jednego numeru telefonu. W przypadku dzieci podporządkowanie pod numer rodziców (AW)</p> <p>Ustalenie stałego harmonogramu, np. stałych terminów zgłaszania projektów, głosowania (W)</p>

	<p>Częste zmiany zasad głosowania są przyczyną chaosu i braku wiedzy o BO przez mieszkańców (W)</p> <p>Brak dostępu do formularza przed głosowaniem, np. dwa tygodnie wcześniej (W)</p>	<p>Powinien być taki sam termin głosowania internetowego i papierowego (W)</p>
<p>Kategorie projektów</p>		<p>Wprowadzić kategorię do głosowania – projekty miękkie, dodatkowo, poza kategoriami duży i mały (W)</p>

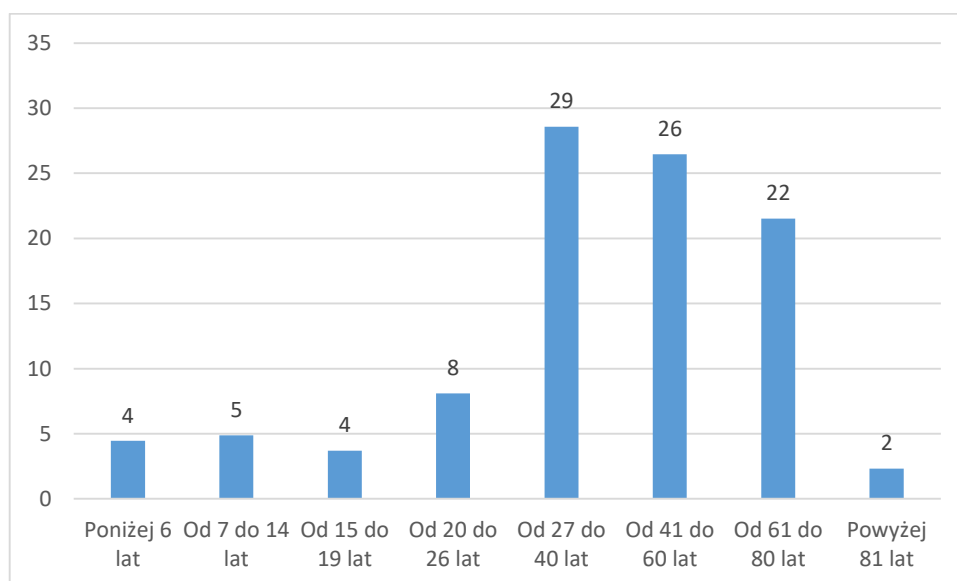
Tabela 7. Opis problemów i rozwiązań dotyczących realizacji

Problem	Opis problemu według badanych	Rozwiązanie według badanych
Projekty gwarantowane	<p>Trudno mi to doprecyzować, ale zasady projektów promują duże osiedla. Może należałoby brać jakiś współczynnik na odsetek udziału mieszkańców w głosowaniu. W mojej dzielnicy (Szerokie) nie mamy szans na żaden duży projekt. Na Czechowie czy LSM w jednym bloku głosuje więcej osób, niż u nas mieszka (AM)</p> <p>Możliwość korzystania z budżetu obywatelskiego powinna motywować do działania społeczność lokalną. Nie gwarantowałbym żadnych projektów dzielnicom, w których jest mało głosów. Chce się ludziom wyjść z domu i zagłosować, to wygrywają, nie chce się, to niestety nie (AM)</p> <p>Nie do końca jestem przekonana do projektów gwarantowanych, ponieważ może się zdarzyć, że projekt nie będzie zasadny, a będzie MUSIAŁ być finansowany (AM)</p>	<p>Proponuję pozostawienie zasady zagwarantowania każdej z dzielnic realizacji projektu do 150 tys. zł (AM)</p> <p>Zwiększyć gwarantowaną sumę dla każdej z dzielnic (AM, AW, W)</p> <p>Zachowałbym podział na dzielnice, żeby każda część Lublina w równym stopniu mogła korzystać z budżetu obywatelskiego (AM)</p> <p>Zasady kwoty gwarantowanej: pierwszeństwo mają projekty powyżej 150 tys. zł, które zdobyły najwięcej głosów w danej dzielnicy, o ile zredukują swój projekt do tej kwoty (AW)</p> <p>Jeśli projekt dotyczący jednej dzielnicy osiągnąłby liczbę głosów kwalifikującą go do realizacji, powinno zostać wprowadzone kryterium, że projekt taki jest kwalifikowany, jeśli głosowała na niego co najmniej określona liczba mieszkańców dzielnicy, z której został zgłoszony, np. 50% (AW)</p>
Monitoring projektów	<p>Brak informacji na temat realizacji zatwierdzonych projektów (AM)</p> <p>Jestem w szoku, że zwycięski projekt jest pominięty w autopoprawce do budżetu miasta (AM)</p> <p>Uważam, że jest za mała informacja odnośnie do realizacji projektów, szczególnie tych eventowych (AM)</p>	<p>Szersza informacja na temat statusu projektów, które zostały wybrane w poprzednich edycjach (AM)</p> <p>Zwiększenie partycypacji obywateli w procesie realizacji projektów (AW)</p> <p>Obowiązek prowadzenia na bieżąco strony z procesem realizacji projektów w BO, aktualnej (AW)</p>

	Projekty skierowane do realizacji nie są konsultowane. Urzędnicy podejmują działania poza wnioskodawcą (AM)	
Współpraca z wnioskodawcą/wnioskodawczy nią		<p>Konieczne jest przyjęcie zasad współpracy z autorami zwycięskich pomysłów przy zleceniu projektu i weryfikowaniu zapisów projektu, wykonywaniem specyfikacji do przetargu, realizacji. Zasady te powinny umożliwiać wypracowanie najlepszego sposobu realizacji pomysłu (AM)</p> <p>Więcej konsultacji w trakcie realizacji projektu, projektodawca–wykonawca to brakujące ogniwo (AM)</p> <p>Odbiór prac powinien się odbywać z udziałem pomysłodawcy oraz Rady Dzielnicy. W ramach ewaluacji konieczne są spotkania autorów projektu, Biura Partycypacji Społecznej, Dyrektorów i pracowników wydziałów wykonujących dokumentację do przetargów i realizujących projekty (AM)</p> <p>Należy zwiększyć udział autorów przy realizacji projektu, autorzy powinien mieć decydujący głos podczas jego realizacji, powinni mieć możliwość wpływania na jego kształt, decydowania o poszczególnych rozwiązaniach, co zachęci ich do dalszego aktywnego działania w ramach tej idei. Nieudolność podczas realizacji niektórych projektów odstrasza i zniechęca ludzi do tej inicjatywy oraz składania nowych projektów w kolejnych latach (AW)</p>
Oszczędności	Brak informacji o oszczędnościach na projektach – co się z nimi dzieje? (W)	Informacje o oszczędnościach na projektach podczas etapu ich realizacji winny być publikowane na stronie Budżetu Obywatelskiego, mieszkańcy powinni zostać poinformowani, co dzieje się z zaoszczędzonymi środkami, najbardziej sprawiedliwe byłoby przeznaczenie ich na realizację kolejnych na liście projektów (AW)

5 CHARAKTERYSTYKA OSÓB GŁOSUJĄCYCH ORAZ SKŁADAJĄCYCH PROJEKTY

W IV edycji Budżetu Obywatelskiego oddano 65 536 głosów. Głosujących mieszkańców i mieszkankę było 38,5 tys. Średnia wieku wynosiła 43 lata (odchylenie standardowe: 20 lat)²². Największe zaangażowanie wśród osób głosujących jest w grupie wiekowej od 27 do 40 lat – 29%, następnie w wieku od 41 do 60 lat – 26%. Co 5. osoba, która głosowała, jest w przedziale wiekowym od 61 do 80 lat – 22%. Osoby w wieku od 20 do 27 lat (w tym studenci/studentki) stanowią tylko 8% głosujących. W tym roku po raz pierwszy mogły zagłosować osoby bez względu na wiek. Kontrowersje dotyczyły dzieci, w szczególności w wieku, kiedy głos oddają za nich opiekunowie prawni. Dzieci w wieku przedszkolnym (w tym żłobkowym), czyli do 6 lat było zaledwie 4%. Dzieci w wieku od 7 do 14 lat, jak i od 15 do 19 stanowią zaledwie, odpowiednio, 5% i 4% głosujących.

Rysunek 3. Struktura wieku, w %, N= 37430

Charakterystyka mieszkańców/mieszkanek (głosujących i składających projekty) opiera się na materiałach zebranych na podstawie ankiet oraz wywiadów. Ankietę dla mieszkańców/mieszkanek wypełniło 287 osób, a dla wnioskodawców/wnioskodawczyń – 23 osoby.

Podsumowanie dotyczące osób badanych w ankiecie dla mieszkańców/mieszkanek²³:

²² Odchylenie standardowe informuje, jak bardzo wartości jakiejś zmiennej są rozrzucone wokół średniej.

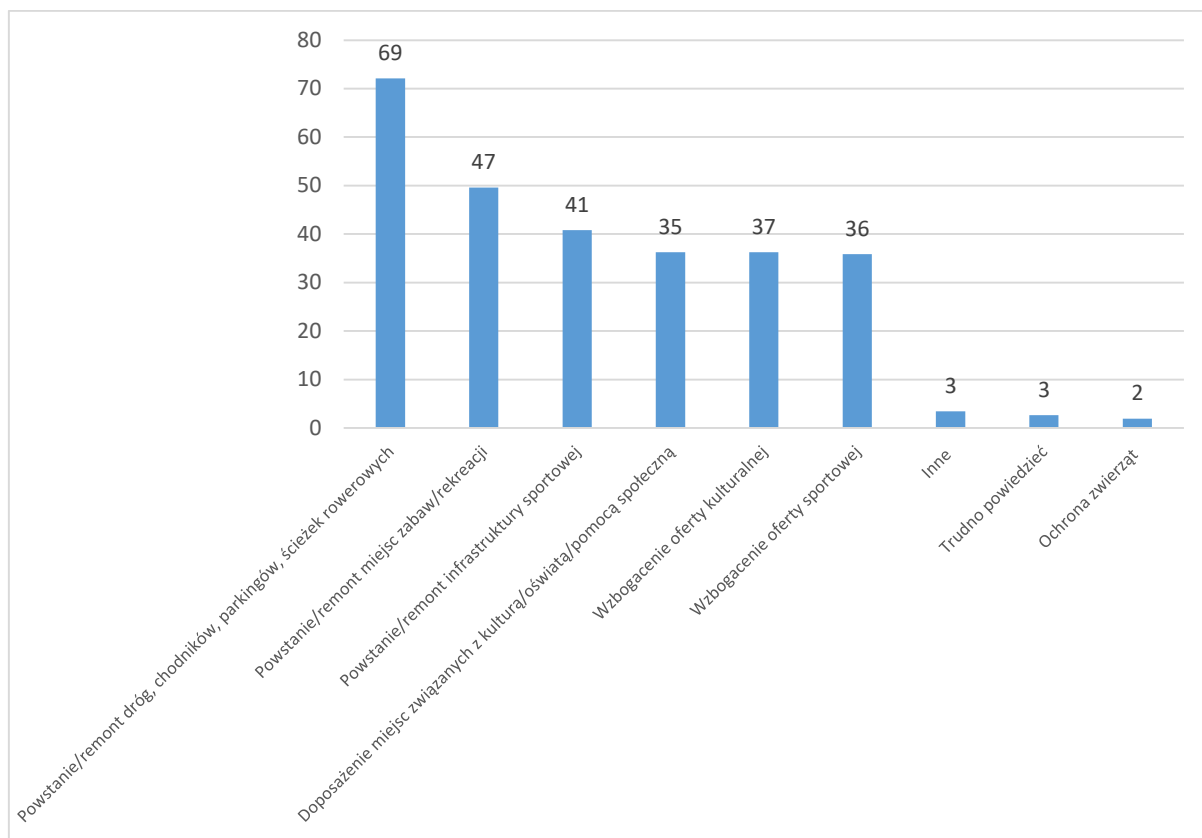
²³ W ankiecie on-line dla mieszkańców/mieszkanek uczestniczyło 262 osoby.

- 55% to kobiety i 45% to mężczyźni,
- najmłodsza osoba miała 15 lat, a najstarsza – 74,
- średnia wieku wynosiła 38 lat (odchylenie standardowe: 10 lat),
- najwięcej osób, które wypełniły formularze, było z dzielnic: Czuby Południowe (13%), Czuby Północne (8%), Sławin (7%), Czechów Północny (7%), Dziesiąta (7%), Rury (6%), Kalinowszczyza (6%), Wrotków (6%), Węglin Południowy (4%), Bronowice (4%), Śródmieście (4%), Ponikwoda (4%), Felin (4%). Pozostałe dzielnice reprezentowało mniej niż 10 osób. Tylko 2 osoby nie wiedzą, w której dzielnicy mieszkają.
- 49% badanych jest opiekunem prawnym osoby do 18. roku życia,
- 61% badanych uważa, że nie udziela się społecznie,
- podejmuje aktywność społeczną w ramach: wolontariatu – 20% badanych, spółdzielni/wspólnoty – 12%, Rady Rodziców – 10%, zgłaszania projektów do Budżetu Obywatelskiego, Zielonego Budżetu, Inicjatywy Lokalnej – 6%, Rady Dzielnic – 5%. Inne podejmowane aktywności to: działalność w organizacjach pozarządowych²⁴,
- badane osoby w większości głosowały już we wcześniejszych edycjach BO – 79%, a 17% w tym roku zrobiła to po raz pierwszy.

Dla mieszkańców/mieszkanek wypełniających ankietę ważne są projekty infrastrukturalne związane z powstaniem/remontem dróg, chodników, oświetlenia ścieżek rowerowych – 69% badanych. Budowa/modernizacja infrastruktury sportowej jest istotna dla 41%, a dla 47% ważne są projekty, które dotyczą powstania/remontu miejsc zabaw czy rekreacji. Doposażenie miejsc związanych z kulturą/oświatą/pomocą społeczną to cel 35% badanych. Projekty miękkie związane ze wzbogaceniem oferty zarówno sportowej (36%), jak i kulturalnej interesuje 37% badanych. Pośród odpowiedzi innych często pojawiał się temat projektów związanych z edukacją ekologiczną, w tym pomocą zwierzętom.

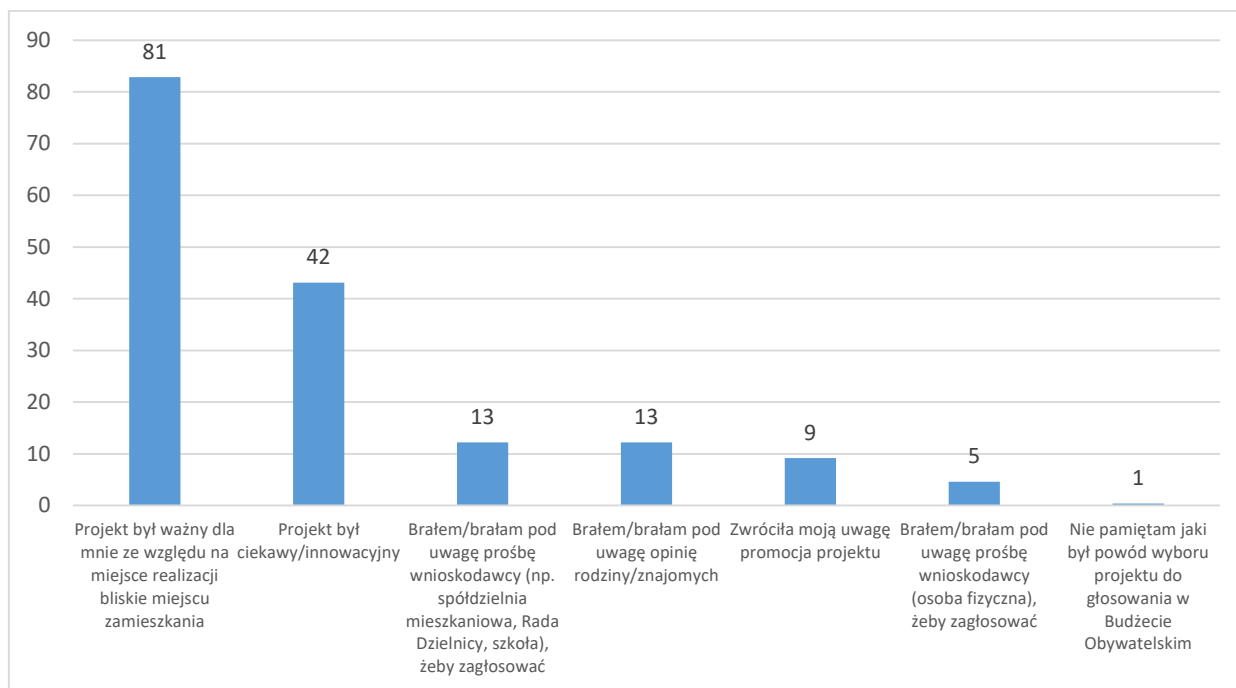
²⁴ Badani mieli możliwość wskazania różnych aktywności.

Rysunek 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakie projekty najbardziej Pana/Panią interesują?”, w %, N=287

Na wybór projektów miało wpływ to, czy dotyczyły one miejsca zamieszkania – 81%. Ciekawie przedstawiona/innovacyjna oferta pomogła w wyborze projektu 42% badanych. Podczas głosowania na dany projekt sugerowano się opinią rodziny/znajomych – 13%, prośbą o głos wnioskodawcy (np. spółdzielni mieszkaniowej, Rady Dzielnicy, szkoły) – 13%. Promocja projektu przyciągnęła uwagę 9% badanych. Na prośbę wnioskodawcy (osoba fizyczna) wybrało projekt do głosowania 5% badanych.

Rysunek 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Co miało wpływ na to, że Pan/Pani zagłosał/zaagłosała na projekty w Budżecie Obywatelskim?”, w %, N=287

Na podstawie pytania otwartego można wywnioskować, czym kierowano się przy głosowaniu:

- bliskością miejsca zamieszkania,
- projektami związanymi z poprawą infrastruktury,
- projektami związanymi ze sportem i rekreacją (w tym z zielenią),
- wsparciem dla określonych grup społecznych, np. dzieci,
- pomocą zwierzętom – „Głosowałam, ponieważ nie jest mi obojętny los zwierząt zamieszkujących miasto Lublin, a wiem, że dla urzędników pewnie inne wydatki są ważniejsze, więc jedyną szansą jest taka forma pomocy”.

Wnioskodawcy/wnioskodawczynie są zaangażowani/zaangażowane na każdym etapie życia projektu. Najczęściej jednak opisywane są działania związane z etapem pisania, promowania i nadzoru nad realizacją projektu. W Radach Dzielnic zwykle znajdują się osoby działające w zespole, od początku będące opiekunem projektu i za niego odpowiadające.

Zgłaszane wnioski dotyczą zarówno projektów społecznych, jak i inwestycyjnych. Jeden ze społeczników, zgłaszając projekt infrastrukturalny, kierował się zasadą, że obecna infrastruktura wyklucza niektóre grupy, np. uprawiające określony sport. Inne projekty związane ze sportem mają na celu promocję aktywnego stylu życia, a do tego potrzebna jest infrastruktura: „Promocja zdrowego stylu życia, aktywizacja sportowa młodych, dzieci,

jak i nastolatków. Zachęcić jak największą liczbę młodych do aktywności fizycznej, tworzenie miejsc dla młodych, gdzie mogliby oni ćwiczyć i działać”. Projekty związane z kulturą mają za zadanie „umożliwić mieszkańcom kontakt z kulturą, wychodzenie poza Centrum, w dzielnicy, gdzie nie ma oferty” czy też spędzenie czasu przez dzieci w sposób niestandardowy (niezwiązany z tradycyjnymi placami zabaw). Społecznik zwrócił uwagę na przestrzenie wspólne: „Przebudowa wąwozu na Czubah, stworzenie tam miejsc dla sportu i rekreacji, placów zabaw, chodników łączących wąwóz z ul. Ułanów. Pomiędzy [tym – przyp. red.] są ogródki działkowe, a połączenie chodnikiem dotyczy wąwozu z okolicznymi osiedlami. Obecnie chodzi się tam po gołej ziemi, a gdy jest mokro, to po błocie. Stworzenie wybiegów dla psów, punktów do grillowania, stacji rowerowych, w których jest możliwa naprawa części usterek; tory dla biegaczy i pod nordic walking”. Projekty Rad Dzielnic mają na celu zaspokojenie potrzeb infrastruktury drogowej, ale i stworzenie miejsc rekreacji: „Poprawianie przestrzeni, jakości infrastruktury, uzupełnianie braków, które są spowodowane brakiem finansów ze strony miasta, realizowanie potrzeb mieszkańców”.

Wnioskodawcy będą składać projekty w kolejnych edycjach, często te same, które obecnie nie uzyskały dostatecznej liczby głosów. Badane osoby korzystają z różnych narzędzi partycypacji społecznej, najczęściej wspominany jest Budżet Zielony, ale też Inicjatywy Lokalne. Niektórzy społecznicy są jednak zniechęceni konkurencją z Radami Dzielnic czy innymi instytucjami/organizacjami i trudno im powiedzieć, czy ponownie będą składać swoje projekty. W większości wnioskodawcy/wnioskodawczynie, którzy uczestniczyli/które uczestniczyły w badaniu (ankieta, wywiady) składali/składały swoje projekty już we wcześniejszych edycjach. Pośród nich były też projekty wybrane do realizacji, w tym jako gwarantowane. Projekty te w większości dotyczyły jednej dzielnicy i były to projekty małe. Zakres projektów przede wszystkim obejmował powstanie/remont dróg, chodników, ścieżek rowerowych oraz powstanie/remont miejsc zabaw/rekreacji. Tylko po 3 projekty wskazywały wzbogacenie oferty sportowej i kulturowej, a tylko po 2 związane były ze wzbogaceniem oferty sportowej oraz doposażeniem miejsc związanych z kulturą/oświatą, pomocą społeczną.

Wnioskodawcy/wnioskodawczynie wypełniający ankietę to osoby o następującej charakterystyce:

- 23 osoby: 15 – mężczyźni, 8 – kobiety,
- w większości są to osoby urodzone w latach 80., najstarszy rocznik to 1953, a najmłodszy – 1994,

- z dzielnicy Dziesiąta jest 6 osób, Rury – 4 osoby, Tatary – 2 osoby, po 1 osobie z dzielnic: Bronowice, Czechów Północny i Południowy, Czuby Północne, Hajnów-Zadębie, Konstantynów, Kośminek, Sławin, Sławinek, Wieniawa i Wrotków,
- 11 badanych jest opiekunem prawnym dziecka do 18. roku życia,
- aktywność społeczną realizują przede wszystkim, zgłaszając projekty do Budżetu Obywatelskiego, Zielonego Budżetu, Inicjatywy Lokalnej oraz w Radach Dzielnicy. Niektórzy/Niektóre działają w wolontariacie, w spółdzielniach/wspólnotach, Radzie Rodziców lub po prostu deklarują się jako aktywiści/aktywistki miejscy/miejskie.

Projekty wnioskodawcy/wnioskodawczynie składali, ponieważ zależy im na bezpieczeństwie mieszkańców, estetyce przestrzeni. Dla niektórych jest to uzupełnienie środków finansowych na zadania Rady Dzielnicy, ale są też osoby, dla których BO jest drogą na poruszanie wątków ważnych społecznie – „Żeby wywołać pewne tematy/rozmowy w debacie publicznej w Lublinie. Żeby zwrócić uwagę na pewne problemy. Bo chciałbym, by Lublin był miastem dla ludzi, a nie dla samochodów”. Budżet Obywatelski jest alternatywą dla realizacji potrzeb mieszkańców, które z różnych powodów nie są realizowane przez Urząd Miasta – „Jako obywatelka miasta Lublin jestem świadoma jego największych potrzeb i zależy mi na tym, by jak najefektywniej wykorzystać środki z Budżetu Obywatelskiego”.

6 DIAGNOZA POTRZEB

Mieszkańcy/mieszkancki aktywnie uczestniczący/uczestniczące w procesie realizacji Budżetu Obywatelskiego zarówno po stronie zgłaszających projekty, jak i tych, którzy głosują, zgłaszają zidentyfikowane potrzeby i rodzące się problemy. W toku realizacji kolejnych edycji okazało się, że system zgłaszania, informowania i głosowania nad projektami nie zadowala wielu mieszkańców i nie jest doskonały. Biuro Partycypacji Społecznej przy użyciu dostępnych narzędzi (konsultacje, warsztaty, ankiety, wywiady) stara się diagnozować zgłaszane problemy, jak również reagować i dostosowywać zasady kolejnych edycji do potrzeb mieszkańców.

Jednym z celów BO jest diagnozowanie i realizacja potrzeb mieszkańców/mieszkanek. Na te potrzeby wnioskodawcy/wnioskodawczynie patrzą jednak inaczej, co się przekłada na rodzaj składanego projektu. Niektórzy badani wskazują, że BO nie do końca spełnia swoje zadania. Miał być narzędziem do budowania społeczeństwa obywatelskiego, wspomagać rozwój miasta, a skupia się tylko na budowaniu infrastruktury drogowej. Budżet Obywatelski przejął wiele zadań, które według badanych powinny być realizowane z innych środków – „Urząd Miasta powinien spełniać podstawowe potrzeby, a Budżet Obywatelski realizować nowe/innovacyjne, nadające kierunek rozwoju miasta. Obecnie to kuriozalne, że głosuje się na chodniki, chociaż to zadanie UM”. Myślenie o BO bez czynnika związanego z budowaniem obywatelskości sprowadza się do jego instrumentalnej roli, czyli uzyskania środków finansowych dla realizacji swoich potrzeb, a nie całej społeczności – „BO nie jest niezbędny, ale to czasem jedyna droga, żeby coś mieć”. Jednocześnie w powyższej wypowiedzi jest też desperacja wynikająca z tego, że inne drogi są niedostępne dla realizacji danej potrzeby.

Budżet Obywatelski z jednej strony powinien realizować nowe/innovacyjne pomysły, a nie skupiać się na wskazywanych przez badanych remontach – „Doskonałe narzędzie do realizacji projektów innowacyjnych, nietypowych, niestandardowych”. To narzędzie partycypacji ma być ściśle powiązane z budowaniem społeczeństwa obywatelskiego poprzez działania integracyjne. Jest to szansa na „wchodzenie w miejsca trudne, rewitalizowane” i współpracę z daną społecznością, np. projekt „Podwórka na temat – czyli czarujemy przestrzeń dzielnicy Dziesiąta” czy działalność Punktu Kultury. Głównym celem BO powinna być aktywizacja i integracja ludzi.

Z drugiej strony grupy związane z Radami Dzielnic postrzegają BO jako narzędzie wspomagające rozwój dzielnicy pod względem infrastrukturalnym – „Rady Dzielnic patrzą na Budżet Obywatelski bardziej praktycznie, interesują ich inwestycje. Ich zdaniem po co kultura,

jak nie ma chodnika, żeby do niej dotrzeć”. Nie wszystkie osoby z Rad Dzielnic niechętnie patrzą na finansowanie działań kulturalnych, mile widzianymi wydarzeniami są najczęściej festyny lub podobne.

Według badanych Rady Dzielnic powinny wspólnie z mieszkańcami wybierać, na co mają pójść środki finansowe (gdzie, kiedy i ile) – „Rozdzielić budżet i niech to działa w ramach dzielnic. Pieniądze powinny być dla wszystkich i nie robić z tego zabawy”. Według badanych Rada Dzielnic wie, jakie są potrzeby mieszkańców/mieszkanek, ponieważ w większości współpracuje z nimi – „Sami mieszkańcy w jego dzielnicy nie zgłosili żadnego projektu, ale Rada złożyła 3 w oparciu o kontakt z mieszkańcami”. Istnieje dużo potrzeb związanych z remontami ulic i chodników czy brakiem oświetlenia, które zgłaszają sami mieszkańcy do Rad Dzielnic, jednak rezerwa celowa jest za mała na realizację tych inwestycji infrastrukturalnych. Wśród niektórych badanych pojawia się postulat, żeby środki z BO przekazać po równo dzielnicom, by mogły zrobić potrzebne inwestycje – „Dać na 5 lat Radom pieniądze, żeby zaspokoiły podstawowe potrzeby (chodniki, remonty)”. Kiedy Rady będą miały środki finansowe na realizację zadań, to pojawią się też nowe osoby, które zechcą w nich działać. Z drugiej strony wskazane jest jednocześnie prowadzenie edukacji dla Rad Dzielnic, żeby ich członkowie/członkinie wiedzieli/wiedziały, jak realizować swoje zadania, nie tylko związane z infrastrukturą w dzielnicy. Wskazywana jest edukacja o znaczeniu nowych/miękkich projektów dla społeczeństwa czy też o zrównoważonym transporcie.

Według badanych Budżet Obywatelski jest potrzebny, żeby małe grupy oraz niektóre dzielnice mogły realizować swoje potrzeby – „UM nie widzi małych środowisk i przez BO mają one szansę się pokazać, spełnić swoje potrzeby”. Badani uważają, że daje on szansę na równomierny rozwój dzielnic – „Daje on możliwość dbania przez obywateli o własne podwórko. Gdyby budżet Lublina był równomiernie i odpowiednio podzielony na poszczególne dzielnice, a nie kładł nacisk tylko na poszczególne dzielnice, wtedy BO byłby <<cukierczkiem>>, który by tylko dopełniał potrzeby. Budżet Obywatelski jest ratunkiem dla zapomnianych/pomijanych przez miasto dzielnic i daje tym dzielnicom możliwość załatwienia zarówno istotnych, jak i drobnych spraw. Jednakże 15 mln zł na 27 dzielnic to zbyt mało”. Dla niektórych badanych problemem jest jednak to, że na BO nie patrzy się nie całościowo, a tylko lokalnie – „BO coraz bardziej służy małym grupom do zaspokajania własnych potrzeb (parking, chodnik pod blokiem), do tego Budżet Obywatelski jest niepotrzebny”.

Jednocześnie trzeba uświadamiać mieszkańców, co jest dobrym kierunkiem, jakie ma znaczenie wybrany projekt w dłuższej perspektywie czasowej. Samo głosowanie to edukacja w tym, jakie znaczenie ma poparcie danego projektu, np. „wybudowanie kolejnego parkingu to zachęcenie do kupna samochodu i w konsekwencji większa ich liczba w mieście, czyli brak miejsca zielonego i dalej korki, zanieczyszczenie”.

Budżet Obywatelski jest również realną odpowiedzią na bieżące potrzeby i problemy na poziomie miasta, dzielnicy, osiedla. Te potrzeby często są wprost artykułowane w składanych wnioskach. Najczęściej dotyczą one poprawy bezpieczeństwa funkcjonowania w mieście (komunikacja).

Poniżej przedstawiono przykładowe zdefiniowane potrzeby i problemy, jakie mieszkańcy próbują rozwiązać, uczestnicząc w kolejnych edycjach BO:

- M-2: „W stanie obecnym wszystkie chodniki (...) służą mieszkańcom jako miejsca parkingowe (...). Stwarza to duże zagrożenie dla osób, które, chcąc dojść do swoich domów, zmuszone są do chodzenia środkiem jezdni” .
- M-5: „Ludzie czekający na przystanku bądź idący w stronę ulicy (...) są narażeni na niebezpieczeństwo ze strony jadących samochodów, jako że ruch jest teraz wysoce wzmożony, a droga wąska, bez pobocza.”
- M-25: „Chodniki nie nadają się do przemieszczania z wózkiem dziecięcym, gdyż koła zapadają się i klinują pomiędzy wyłomami w płytach, a na pewnych odcinkach powodują niebezpieczne przechylenie wózka. Aktualny stan jest zagrożeniem szczególnie dla dzieci oraz osób starszych”.
- D-6: „Pył i kurz unoszący się z drogi gruntowej utrudnia życie mieszkańców, zanieczyszcza domy i podwórka, dostaje się do środka domów. Przy ulicy (...) mieszka już wiele osób, przeważnie są to rodziny z dziećmi. Brak chodnika powoduje, że korzystanie z wąskiej i ruchliwej drogi staje się bardzo niebezpieczne”.
- D-14: „Utrudnienie to jest szczególnie uciążliwe w przypadku osób starszych, poruszających się na wózkach inwalidzkich czy też osób z dziećmi przewożonymi w wózkach dziecięcych. Z kolei pętla autobusowa przy skrzyżowaniu ulic (...) nie jest obecnie przystosowana do bezpiecznej obsługi pasażerów komunikacji miejskiej. Na pętli po zmroku jest ciemno z uwagi na brak latarni, pasażerowie wysadzani są w miejscu pozbawionym chodnika, bezpośrednio na nieutwardzone i zarośnięte chwastami pobocze”.

- D-31: „Brak chodnika i poruszanie się pieszych pomiędzy jeżdżącymi samochodami stwarza zagrożenie dla życia i zdrowia przede wszystkim dzieci uczęszczających do szkoły (...)”.
- M-7: „Jedynie pieniądze z Budżetu Obywatelskiego mogą pomóc w rozwiązaniu tego problemu. Od dawna na terenie miasta Lublin nie występowała wścieklizna również dzięki ograniczaniu populacji zwierząt wolnożyjących i dzięki takim akcjom, którym władze miasta były zawsze przychylnie. Akcja sterylizacji/kastracji byłaby przeprowadzona przez lubelskich lekarzy weterynarii, a organizatorem, jak do tej pory, Wydział Ochrony Środowiska UM w Lublinie”.
- M-19: „Realizacja projektu przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców Dzielnicy (...). Spowoduje też ograniczenie zjawisk przestępczych oraz pomoże w zmianie postrzegania niektórych miejsc w Lublinie”.

Na potrzeby niniejszego raportu ewaluacyjnego przeprowadzono ankietę wśród mieszkańców/mieszkanek. Jednym z pytań było: „Jakie widzi Pan/Pani potrzeby czy problemy miasta/dzielnicy/osiedla, które Budżet Obywatelski może rozwiązać? Czy dotyczą one jakiegoś konkretnego miejsca, czy potrzeb/problemów mieszkańców/mieszkanek?” W odpowiedzi na powyższe pytanie zgłoszono następujące potrzeby i problemy:

- brak oświetlenia,
- brak chodników lub ich zniszczenie,
- brak ulic lub ich zniszczenie,
- brak parkingów,
- brak świetlicy dla dzieci,
- brak oferty kulturalnej w niektórych dzielnicach,
- brak jakości miejsc rekreacji lub wymagana ich poprawa,
- Niedostateczne rozwiązania komunikacji miejskiej,
- brak placów zabaw lub takie wymagające ulepszeń,
- rozbudowa i modernizacja ścieżek rowerowych,
- brak urządzeń do gimnastyki,
- udostępnienie mieszkań socjalnych,
- rozwój społeczny mieszkańców,
- przeciwdziałanie i wsparcie problemom społecznym,
- brak lub odnowienie infrastruktury sportowej,

- poprawa infrastruktury szkolnej,
- uzupełnienie małej architektury, np. ławek,
- udostępnienie zajęć sportowych,
- kwestie związane z ochroną środowiska,
- utworzenie wybiegów dla psów,
- zwiększenie dostępności punktów publicznych dla osób z niepełnosprawnościami,
- wsparcie dla zwierząt,
- wsparcie dla osób potrzebujących, np. bezdomnych,
- integracja dzielnicy.

7 OPINIE O BUDŻECIE OBYWATELSKIM

Budżet Obywatelski postrzegany jest jako współdecydowanie obywateli/obywatelek o budżecie miasta: „każdy mieszkaniec mógł się poczuć gospodarzem tego miasta oraz każdy mógł decydować o tym, co ma się dziać w okolicy miejsca zamieszkania w co najmniej minimalnym stopniu. Osoby badane widzą to narzędzie jako jedno z podstawowych w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, ale obecnie nie do końca jednak realizujące ten cel, z różnych przyczyn. Postrzegana jest mała aktywność społeczna przy BO. Uczestnictwo w nim skłania jednak pojedyncze osoby do dalszych działań, daje możliwość <<złapania bakcyła>> społecznika. W konsekwencji BO postrzegany jest jako <<bardzo dobra inicjatywa, która przybliży ludzi do oddolnej partycypacji – pomimo luk, jakie BO posiada>>”.

Budżet Obywatelski ma wspierać kierunki strategiczne rozwoju Lublina. Z drugiej strony głos mieszkańców/mieszkanek też wskazuje drogę rozwoju miasta. Projekt wygrał, to znaczy, że tego chcą sami mieszkańcy/same mieszkanki i miasto też powinno uwzględnić to w swoich planach – „To BO ma być drogowskazem. Powinno być tak, że te projekty miękkie, co np. 2 razy wygrały, powinny mieć dofinansowanie z miasta. To znaczy, że coś się sprawdziło i trzeba to kontynuować. Tak jak w Łodzi – świetlice artystyczne tak działają, tylko minus, że urząd miasta to przejął realizację i projekt projektodawców”. Budżet Obywatelski jest zatem kierunkowskazem tego, co jest do zrobienia w Lublinie. Każdy projekt ma wartość, ponieważ ukazuje pewne kwestie, które domagają się rozważenia. Celem BO jest „zaangażowanie mieszkańców do tego, by naprawiali otoczenie wokół siebie, zmobilizowanie, by to w części się udało”.

Jednocześnie wątpliwości budzi to, że skupione są różne podmioty na BO, nie wiedząc o innych możliwościach realizacji swoich potrzeb – „Ludzie wiedzą, że coś jest, tylko nie wiedzą, jak jeszcze z tych narzędzi korzystać”. Projekty składane przez instytucje i ich dominacja psują ideę Budżetu Obywatelskiego i jego „obywatelskość”, a to jest dla niego kluczowe. Ważna jest liczba złożonych wniosków, co świadczy o aktywności obywateli.

Budżet Obywatelski to „świetne narzędzie do sygnalizowania potrzeb mieszkańców, pokazanie ich realizacji czy edukacji mieszkańców w zakresie działalności prospołecznej, angażowania i aktywizowania mieszkańców w działalność społeczną”. Jeszcze inne spojrzenie na Budżet Obywatelski to takie, że zakłócił pewien ciąg stałych relacji – „Budżet zakłócił pewien schemat (i dobrze). Czyli mieszkaniec szedł do Rady Dzielnicy, Rada Dzielnicy do Radnego, a Radny do Prezydenta. A Budżet Obywatelski jest prostszy, bo pomija Radę

Dzielnicy i Radnych (politycznych graczy). Jest to relacja mieszkańiec–Prezydent. Jest to oddanie władzy mieszkańcom”.

Wnioskodawcy/wnioskodawczynie w trakcie wywiadów dzielili/dzieliły się opiniami o Budżecie Obywatelskim i wskazywali/wskazywały głównie na:

1. Aktywizację społeczną mieszkańców poprzez BO:
  - „Świetne narzędzie do sygnalizowania potrzeb mieszkańców, ich realizacji, edukacji mieszkańców w zakresie działalności prospołecznej, angażowania i aktywizowania mieszkańców w działalność”,
  - „Rady Dzielnic mogą realizować inwestycje, które mieszkańcy najczęściej im zgłaszają. Są to przede wszystkim inwestycje infrastrukturalne”,
  - „BO to bardzo dobra inicjatywa, która przybliży ludzi do oddolnej partycypacji - pomimo luk, jakie BO posiada. Daje on możliwość dbania przez obywateli o własne podwórko”,
  - „BO ma diagnozować potrzeby mieszkańców oraz aktywizować ich do działania”,
  - „Skłania do dalszych działań, daje możliwość <<złapania bakcyła>> społecznika”,
  - „Samo głosowanie to edukacja obywatelska”,
  - „Przede wszystkim BO służy temu, by każdy mieszkaniec mógł się poczuć gospodarzem miasta”,
  - „Aktywizacja mieszkańców – nawet nie najistotniejsze w BO jest to, by realizować te projekty, ale by składać własne wnioski i poprzez nie zacząć włączać się w działalność na rzecz społeczności lokalnej”,
  - „Idea BO jest zaangażowanie mieszkańców do tego, by naprawiali otoczenie wokół siebie”.
2. Ważne narzędzie zgłaszania realizacji przedsięwzięć trudnych, nietypowych:
  - „BO ma wskazywać kierunek, coś wygrało, to znaczy, że chcą tego mieszkańcy i miasto niech się tym kieruje. BO ma wskazać, co jest do zrobienia”,
  - „Małe projekty to szansa dla projektów innowacyjnych/nowych”,
  - „BO jest ratunkiem dla zapomnianych/pomijanych przez miasto dzielnic i daje tym dzielnicom możliwość załatwienia zarówno istotnych, jak i drobnych spraw”,
  - „BO powinien stwarzać możliwości uczestnictwa w kulturze wszystkim mieszkańcom”,
  - „BO to sposób na zaspokojenie potrzeb nieobjętych w Budżecie Miasta”.
3. Narzędzie strategicznego zarządzania miastem:

- „Urząd miasta powinien spełniać podstawowe potrzeby, a BO nowe/innovacyjne, nadające kierunek rozwoju miastu”,
- „BO powinien zachęcać do pisania, docierać do nowych grup społecznych”,
- „BO to dobre narzędzie wdrażania innowacji społecznych, inicjowania nowych działań, w tym realizacji kampanii społecznych”.

Tabela 8. Wskazane plusy i minusy Budżetu Obywatelskiego

Plusy	Minusy
<ul style="list-style-type: none"> • każdy mieszkaniec/każda mieszkanka może wystąpić z propozycją • zwraca uwagę na kwestie, które zostały pominięte przez Budżet Miasta • nie potrzeba wielu głosów na realizację małego projektu • możliwość zrealizowania czegoś na rzecz lokalnej społeczności, zrealizowania potrzeb niedostrzeganych przez miasto, np. place zabaw, boiska, modernizacja infrastruktury • projekty składane obejmują szereg działań ze sobą powiązanych i umożliwia to etapowe rozwiązywanie pewnych kwestii, jak np. zmiana/przebudowa chodników • pozytywny wpływ na wspólnotę mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> • nieuczciwe praktyki zbierania głosów • za mało środków • trudność z szacowaniem środków • rady i organizacje zawłaszczyły tę przestrzeń • projekty składane przez pojedynczych mieszkańców /pojedyncze mieszkanki, wykluczają się lub przeszkadzają sobie poprzez zabieranie pewnych głosów z puli, przeszkadzają w realizacji planów Rady i są niespójne z wizją dzielnicy w przyszłości • nie powinno się również realizować inwestycji w prywatne obiekty • brak dyskusji o BO • za mało działań zachęcających do aktywności mieszkańców • wygrywają te projekty, które mają lepszą promocję, a nie są dla wszystkich mieszkańców • przekształcanie się BO w kolejną formę grantów uzyskanych przez instytucje • brak w projektach odniesień do standardów pieszych, rowerowych

Na początku wdrażania Budżetu Obywatelskiego było nim duże zainteresowanie. Z jednej strony na BO patrzono jako na szansę dla Rad Dzielnic na pozyskanie nowych środków, a z drugiej strony była obawa, że środki te przejdą tylko do dzielnic z dużą liczbą mieszkańców czy też do innych podmiotów, tj. spółdzielni, klubów sportowych. Pierwsza edycja zaktywizowała przede wszystkim środowiska i ludzi niepowiązanych z różnymi instytucjami/organizacjami. Ta edycja miała więcej tzw. innowacyjnych projektów – „Na początku do BO składano projekty lokalne, innowacyjne, natomiast mniej było projektów infrastrukturalnych, drogowych”. Pozytywnie oceniane są zmiany następujące z każdą edycją. Wszelkie poprawy regulaminu mają na celu znalezienie optymalnej formuły.

Według badanych większość mieszkanek/mieszkańców nie wie o BO. Część osób, które głosują, nie ma refleksji na tym, jaki projekt wybierają. Są opinie, że mieszkańcy/mieszkanek, którzy zagłosowali/które zagłosowały zrażają się tym, że realizacja wygranych projektów opóźnia się lub nie w ogóle nie są one realizowane. Ogólnie jednak BO ma oddźwięk pozytywny wśród mieszkańców/mieszkanek, ponieważ widzą, że „dzięki BO udało nam się dużo zrobić dla mieszkańców”.

Budżet Obywatelski jest obecnie dla niektórych narzędziem sporów z różnych względów – „Ogólnie idea BO została wypaczona. Obecnie mała kropla środków finansowych, a burza duża i ma w sobie dużo emocji”. Patrzenie na BO instrumentalnie prowadzi do tego, że „staje się trochę narzędziem łatania dziur budżetowych osiedli i dzielnic. Obecnie ludzie kłócą się o te pieniądze. To nie ma nic z obywatelnością. To przykre”. Należy podjąć dyskusje, jak te spory złagodzić, ponieważ ma to wpływ na cały wizerunek Budżetu Obywatelskiego, a w konsekwencji – „Za dużo negatywnych emocji jest przy BO. Zaangażowanie ludzi opada, zniechęca ich”.

Przykładowo Rady Dzielnic, dysponując obecną kwotą z rezerwy celowej, nie mogą zrealizować potrzeb zgłaszanych przez mieszkańców. Środki z BO są uzupełnieniem działań Rad Dzielnic, dlatego zależy im na jak najmniejszej konkurencji, zwłaszcza dotyczy to projektów tzw. miękkich. Między Radami też są pewne spory – „Rady wydzierają sobie pieniądze, są kłótnie. Zamiast współpracy to każdy chce mieć dla siebie (i ma rację)”.

Wątpliwości są też co do osób składających projekty – społeczników, jak i Rad Dzielnic: „Rola Rad Dzielnic w BO jest ciężka do rozgryzienia, opiniują niektóre projekty, niektóre promują (szukają sponsorów na promocję, mówią o nich ludziom – nie z ramienia Rady, ale jako osoby)”. Trudno „konkurować” społecznikom z instytucjami/organizacjami, co ma wpływ na coraz mniejszą ich aktywność: „Głównym problemem BO jest to, że przestał być Obywatelski, został <<przejęty>> przez instytucje. Inicjatywa zwykłego obywatela nie ma szans przebić liczby głosów zebranych przez dobrze zorganizowaną instytucję. Samemu nie ma szans tego zebrać”.

Dodatkowo wątpliwości, które pogłębiają spór, dotyczą tego, czy osoby niezameldowane mogą głosować w BO: „UM powinien zareagować na sytuację, jaka się wytworzyła pomiędzy studentami a mieszkańcami zaangażowanymi w BO (akcje wyjaśniające itp.). Trzeba pogodzić, ostudzić emocje w tym zakresie”.

Istnieją obawy wnioskodawców/wnioskodawczyń o:

- sens: „Niestety, ale powoli przyjmuje postać kolejnego grantu, o który mogą ubiegać się instytucje, by spełniać swoje cele. Przestaje być BO czymś dostępnym dla zwykłych, chcących coś zmienić obywateli”,
- budżet: „Z projektami wygranymi to też nie wiadomo, jak będzie z ich realizacją, koszty są wysokie i ciągle się zwiększają – trudno zrobić remont ulicy za 150 tys.”,
- czas realizacji: „Obecnie realizacja projektów trwa dłużej, niż jest to zaplanowane”,
- aktywność wnioskodawców/wnioskodawczyń: „Mieszkańcy często nie mają wiedzy, co można, a czego nie można zgłaszać, np. pojawia się problem ze zgodnością projektu z planem zagospodarowania miasta Lublin”,
- aktywność mieszkańców/mieszkanek: „ludzie nie wiedzą albo wiedzą, ale nie potrafią z tego korzystać”.

Osoby biorące udział w badaniu ankietowym wskazywały, podobnie jak wnioskodawcy/wnioskodawczynie, cele i funkcje Budżetu Obywatelskiego. W licznych wypowiedziach respondentów BO jest postrzegany jako narzędzie do współdecydowania mieszkańców/mieszkanek Lublina. Osoby, które wypełniły ankietę, w wysokim stopniu chcą wpływać na to, co się dzieje w Lublinie, a BO jest cenionym narzędziem do wskazania potrzeb mieszkańców/mieszkanek: „jestem zwolennikiem tworzenia społeczeństwa obywatelskiego i szerokiego udziału mieszkańców w podejmowaniu decyzji”, „Podoba mi się, że społeczeństwo może zdecydować, co jest potrzebne”.

Budżet Obywatelski jest postrzegany jako narzędzie ściśle związane z potrzebami mieszkańców: „Jako mieszkaniec Lublina chcę być współuczestnikiem rozwoju miasta. Jeżeli jest taka możliwość, by mieszkańcy wyrazili swoje zdanie na temat inwestycji przydatnych miastu, to uważam to za swego rodzaju obowiązek, a jednocześnie przywilej. Naturalne jest, że w największym stopniu interesują mnie projekty dotyczące dzielnicy, w której mieszkam, oraz tych rejonów miasta, w których spędzam czas. Ale również na inne, potrzebne z mojego punktu widzenia projekty dla miasta, zdarzało mi się głosować”.

Przy wyborze projektów większość osób kieruje się realizacją projektu blisko miejsca zamieszkania. Wskazywane są również, jako uzasadnienie głosowania, zainteresowania czy potrzeby określonych grup społecznych. Wiele osób wybierało projekty o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Wskazywane są też potrzeby związane z infrastrukturą drogową/komunikacją (budowa dróg, miejsc parkingowych, nowa infrastruktura dla rowerzystów i pieszych, oświetlenie, linie autobusowe), zwiększeniem estetyki

i bezpieczeństwa miasta, a także możliwości spędzania czasu wolnego – „Interesujące są dla mnie projekty związane z poprawą i rozbudową infrastruktury, budową miejsc do wypoczynku i rekreacji”, „Najbardziej interesowały mnie projekty dotyczące infrastruktury sportowej oraz zagospodarowania terenów zielonych, bo tych najbardziej brakuje”. Ważna też jest dla badanych infrastruktura sportowa – „Bolało mnie, że nasz stadion żużlowy jest w takim stanie”. Projekty bliskie miejsca zamieszkania dotyczą tych związanych z infrastrukturą drogową czy tworzeniem miejsc rekreacji, natomiast patrząc na miasto, łączą się z daną aktywnością, np. sportową, rekreacyjną, czy wsparciem konkretnych grup społecznych, np. właścicieli zwierząt, osobami aktywnymi fizycznie – „ Głosowałam na projekty związane z własną dzielnicą (oświetlenie dróg) i rozwojem sportu w mieście”, „Istotne jest dla mnie, co dzieje się w najbliższej okolicy. Czyli z jednej strony sprawy dzielnicy, a z drugiej także projekty w skali całego miasta (np. rozwój infrastruktury rowerowej)”.

Przy wyborze projektu ważne jest to, czy związany jest on z miejscem zamieszkania, które wskazywane jest jako dzielnica²⁵. Osoby wypełniające ankietę mają wysokie poczucie przynależności do swojej dzielnicy (bez problemu wskazywały, w jakiej dzielnicy mieszkają). Poprzez głosowanie chcą mieć wpływ na jej rozwój, który postrzegano jako utworzenie parkingów, chodników, remont ulic, ścieżek rowerowych, utworzenie miejsc rekreacji, w tym placów zabaw, miejsc do ćwiczeń. Budżet Obywatelski postrzegany jest jako ważny element, który może sprawić, że będą podejmowane działania w miejscu zamieszkania mieszkańców i mieszkańek. Traktowany jest też jako narzędzie służące zmianom w najbliższej okolicy.

Niektóre osoby uważają, że BO ma służyć wszystkim mieszkańcom Lublina, bez względu na miejsce zamieszkania (przynależność do danej dzielnicy). Projekty mają nadać kierunek miastu jako miejsca, gdzie mieszkańcom i mieszkankom umożliwia się aktywność fizyczną czy rekreację (miejsca zabaw, tereny zielone). Budżet Obywatelski jest uznawany za jeden z elementów, które wpływają na rozwój miasta. Głosując na projekty, mieszkańcy chcą decydować o kierunku tego rozwoju. Dla nich ta możliwość to jednocześnie poczucie posiadania przywileju współdecydowania o budżecie miasta i na temat tego, co się dzieje w mieście. Osoby wypełniające ankietę mają wysokie poczucie wagi ich głosu i widzieć, że rozważnie wybierają projekty, na które głosują. Głosowanie to dla nich poczucie współodpowiedzialności za miasto Lublin – „Jest to ważny program w rozwoju naszego miasta i dzielnicy, w której mieszkam”.

---

²⁵ Pojawiała się nawet nazwa w ankiecie – projekt dzielnicowy.

Pośród wielu głosów pojawił się też taki z rozgoryczeniem: „Głosowałem, bo wierzyłem w możliwości decydowania o budżecie, ale okazało się, że angażowanie się w projekty obywatelskie jest mrzonką. Mimo wygrania projektu na rok 2017 nikt nie skonsultował się i nie wdrożył tego projektu”.

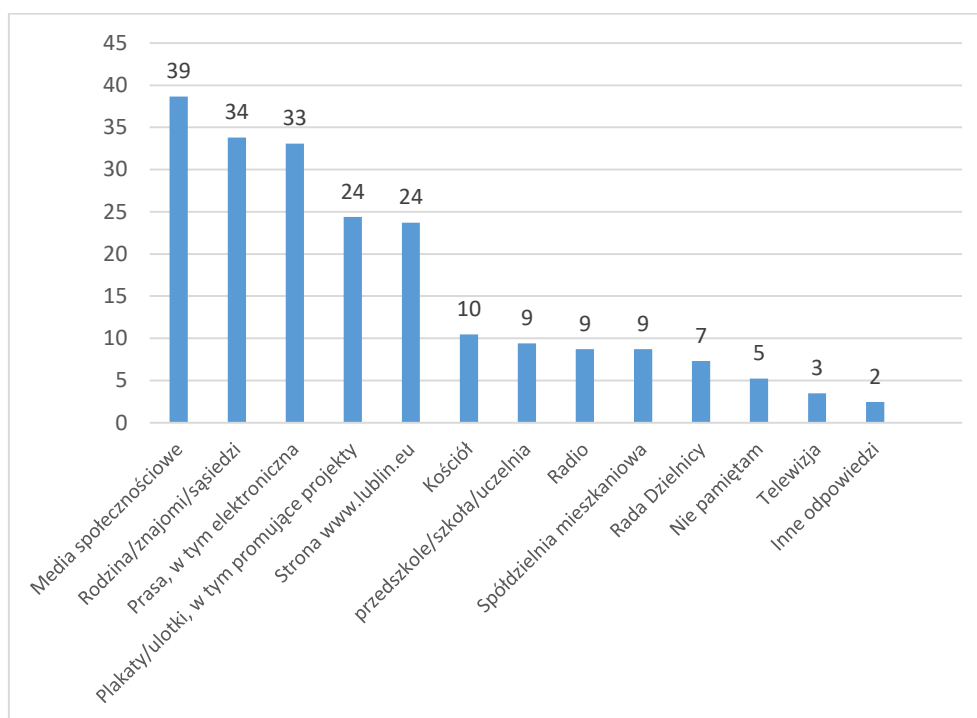
Warto zwrócić uwagę, że już same wypowiedzi mieszkańców mogą być dobrym narzędziem wykorzystywanym w promocji BO. Ich głos może zachęcić większą liczbę osób do uczestnictwa w tej inicjatywie – „sama koncepcja BO jest godna wsparcia i reklamowania. To jest piękna wizytówka Lublina”.

Postulaty, jaki powinien być Budżet Obywatelski:

- łączący różne strony: „Budżet Obywatelski zaczął łączyć, nie dzielić”,
- rozsądny – „Należy wykluczyć z budżetu te działania i obszary, które powinny być realizowane z innych źródeł, np. mieszkańcy osiedli mieszkaniowych płacą za utrzymanie infrastruktury i Zarządy Spółdzielni powinny o to dbać”, „Deweloperzy powinni zadbać o drogi, a tak stawiają blok, a drogi do niego nie ma”,
- angażujący mieszkańców/mieszkanki: „Miarą sukcesu BO jest liczba złożonych wniosków, a nie frekwencja przy głosowaniu. Liczba złożonych wniosków wskazuje na stopień zaangażowania mieszkańców w działalność społeczną”,
- zrównoważony: „Teraz za duża rola instytucji, mała aktywność grupy mieszkańców, instytucje miejskie – szkoły, kultury, jak i spółdzielnie zaburzają równowagę”,
- oparty na dialogu: „Trzeba zrobić pole do dyskusji. Stworzyć taką przestrzeń, np. każda dzielnica niech taką tworzy u siebie. Rada Dzielnicy prowadzić powinna takie spotkania”,
- dostępny dla wszystkich: „Nie powinny być realizowane projekty, z których i tak wiele osób nie skorzysta, ponieważ musi zapłacić za bilet, a dyscyplina ich nie interesuje. A do parku może pójść każdy”, „Wiek nie ma znaczenia” czy „Mieszka w Lublinie, to niech głosuje”.

8 PROMOCJA BUDŻETU OBYWATELSKIEGO ORAZ EDUKACJA POSTAW OBYWATELSKICH

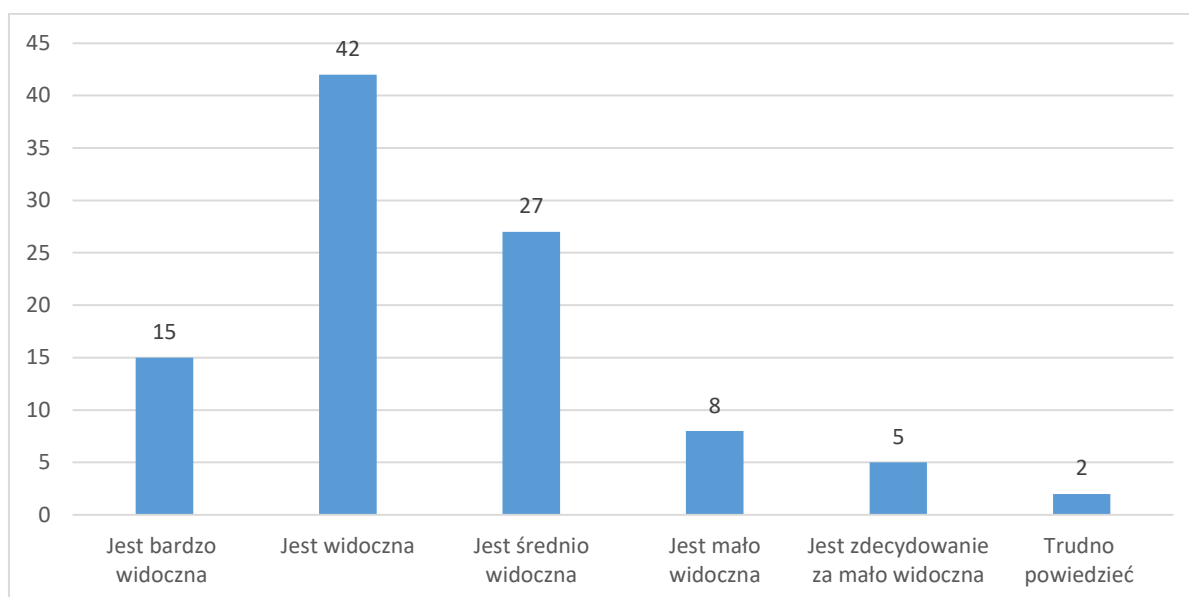
Z poszczególnymi etapami BO (składania projektów, głosowania i realizacji) ściśle związana jest promocja, czyli rozpowszechnienie zasad i celu istnienia tego narzędzia partycypacji społecznej. Na podstawie badań, m.in. za pomocą wywiadów, warsztatu i ankiet, starano się ocenić obecne działania w tym kierunku. W tej części raportu zostały również poruszone zagadnienia związane z edukacją postaw obywatelskich.

Rysunek 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Skąd Pan/Pani dowiedział/dowiedziała się o Budżecie Obywatelskim w Lublinie?”, w %, N=287

Podstawowym narzędziem wiedzy o BO są media społecznościowe oraz prasa, w tym elektroniczna (odpowiednio: 39% i 33% wskazań). Grupę narzędzi elektronicznych zamyka strona www.lublin.eu – 24% wskazań. Rodzina/znajomi/sąsiedzi są źródłem informacji o BO dla 34% badanych. Wartość informacyjną mają plakaty/ulotki – dla 24% badanych. Środowisko związane z Kościołem (10%) oraz przedszkolem/szkołą/uczelnią (9%) to miejsca, gdzie dowiedziano się o BO. Media w postaci radia i telewizji mają dla badanych mniejsze znaczenie w pozyskiwaniu informacji o inicjatywie (odpowiednio: 9%, 3%) niż media elektroniczne. O Budżecie Obywatelskim od spółdzielni dowiedziało się 9% badanych, a tylko 7% od przedstawicieli Rad Dzielnicy. Ankieta była realizowana elektronicznie, więc wszelkie media związane z Internetem mogą mieć tu zawyżone wartości. Należy jednak pamiętać, że zarówno głosowanie, jak i przepływ informacji z BPS opiera się jednak na Internecie.

Rysunek 7. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jak ocenia Pan/Pani promocję Budżetu Obywatelskiego w Lublinie?”, w %, N=284

Ocena promocji BO wśród badanych mieszkańców/mieszkanek jest zdecydowanie pozytywna. Łącznie wskazania „jest bardzo widoczna” i „jest widoczna” osiągnęły poziom 59%. Osoby wypełniające ankiety poprzez swoje zainteresowanie BO również zwracają już na niego uwagę, np. w Internecie. Osoby, które jednak nie uczestniczą w głosowaniu, mogą nie zauważać informacji o BO, w szczególności w dzielnicach niebędących w centrum, jak i z uwagi na grupę wiekową – uczęszczającą do szkoły: „Uważam natomiast, że konieczna jest większa promocja budżetu. Powinno być bardziej o nim słyhać, powinien być bardziej <<widoczny>>, szczególnie na obrzeżach miasta. Wielu znajomych nawet nie wie, że istnieje coś takiego jak Budżet Obywatelski. Szczególnie ważne jest, by docierać do młodych, bo tu wiedza jest często znikoma”. Mniej optymistyczne są jednak wyniki badań prowadzonych z wnioskodawcami/wnioskodawczyniami, którzy uważają, że promocja BO jest mało widoczna.

W wyniku prowadzonych badań zdefiniowano następujące problemy w zakresie promocji Budżetu Obywatelskiego:

- brak promocji zasad głosowania oraz projektów,
- brak promocji efektów BO, za mały monitoring społeczny realizacji zakwalifikowanych projektów, brak informacji o realizacji BO,
- niskie poczucie świadomości mieszkańców dotyczącej BO,
- za mała promocja przede wszystkim wśród uczniów, studentów i seniorów,
- większe angażowanie dzieci, co przyczyni się do kreowania postaw obywatelskich,
- brak zorganizowanych spotkań z autorami projektów,
- nieuczciwa promocja, bo małe organizacje nie stać na bilbordy,
- osoby „nieinternetowe” nie mają informacji o BO,
- brak promocji idei BO,
- brak sieci promującej BO.

Uczestnicy warsztatu zaproponowali również rozwiązania wyżej zdefiniowanych problemów:

- większe środki na promocję np. 5% BO,
- promocja poprzez wymieszanie informacji o BO, np. bilbordy, tablice ogłoszeń/gabloty, Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji i przystanki,
- zwiększenie aktywności w mediach,
- organizacja konferencji,
- przesłanie informacji do Klubów Seniora,
- zawieszanie tablic z informacją „wykonano ze środków BO”,
- przekazywane informacje powinny zawierać opisane zasady i terminy,
- monitoring wybranych projektów,
- prezentacja sukcesów BO,
- stała sieć partnerów promujących BO,
- spotkania informacyjne z uczniami i studentami,
- warsztaty – wersja demo BO dla uczniów,
- wewnątrzszkolny BO (dyrektor przekazuje budżet do dyspozycji uczniów).

Na warsztacie łączono promocję z edukacją obywatelską na różnych poziomach. Zgodnie potwierdzono, że takie działania powinny być podejmowane już w szkole. Jednocześnie zaznaczono, że należy pamiętać o osobach starszych i do nich również należy kierować

działania promocyjne. Promocja powinna przebiegać wielokanałowo, być dopasowana treścią i formą do różnych grup. Obecnie brakuje zauważalnych działań promocyjno-edukacyjnych związanych z Budżetem Obywatelskim.

Postawy obywatelskie

Aktywność mieszkańców/mieszkanek w przedmiocie BO objawia się na 2 sposoby. Formy tej aktywności to zgłaszanie projektów do budżetu i branie udziału w głosowaniu nad projektami. Najważniejsza według badanych to aktywizacja mieszkańców i mieszkanki – „nawet nie najistotniejsze w BO jest to, by realizować te projekty, ale by składać własne wnioski i poprzez nie zacząć włączać się w działalność na rzecz społeczności lokalnej”. W tej chwili bardziej aktywne pod tym względem są instytucje/organizacje, tj. Rady Dzielnic, mniej – mieszkańcy/mieszkanek.

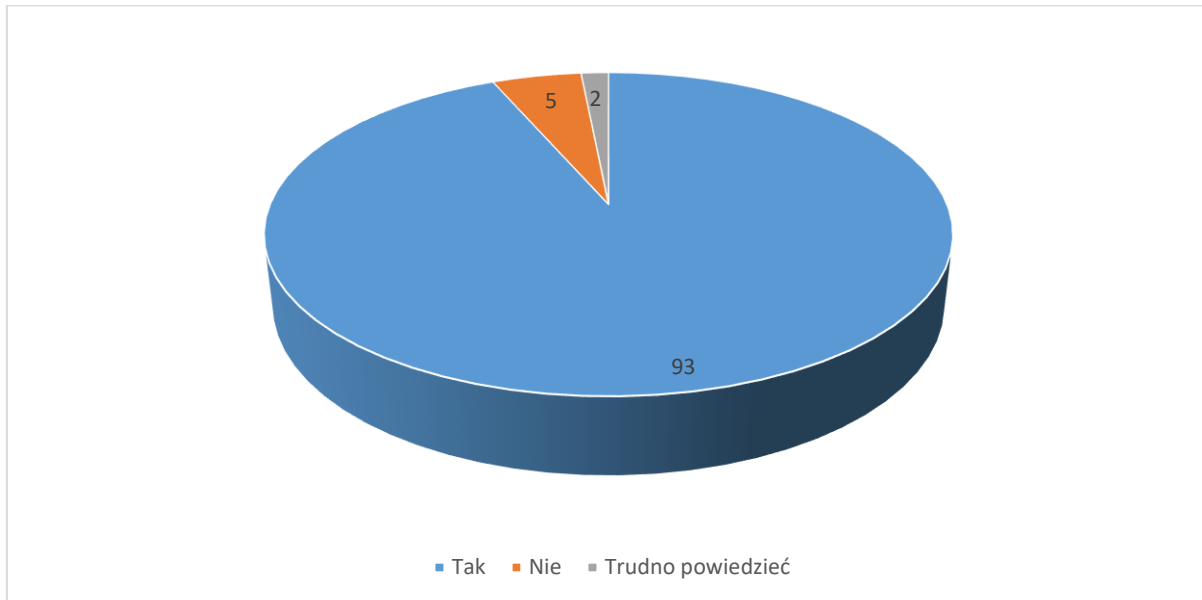
Budżet Obywatelski powinien zachęcać do pisania projektów, docierać do nowych grup społecznych. Osoba, która pisze, włącza też innych poprzez zachęcenie do głosowania. Powinna się zwiększać liczba piszących, np. ludzi z grup wykluczonych społecznie.

Brakuje monitoringu realizowanych projektów oraz ewaluacji samego Budżetu Obywatelskiego. Badanych interesuje to, czy mieszkańcy/mieszkanek zauważają zmiany, jakie są wprowadzane dzięki BO – „osoba, która zagłosowała, powinna widzieć, co się dzieje z jego projektem”. Są też głosy, że BO nie jest potrzebny, ponieważ i tak nie aktywizuje mieszkańców/mieszkanek – „Ludzie nie są tym zainteresowani” czy – „To Rady powinny współpracować z mieszkańcami. Inicjatywa lokalna to w ogóle niepotrzebna sprawa”.

Brak zainteresowania BO wynika według badanej osoby z tego, że „społeczeństwo [jest – przyp. red.] konsumpcyjne. Ludzie zastanawiają się, po co mają głosować, skoro jest Rada Miasta i to ona powinna decydować i robić”. Ogólnie ludzie nie interesują się sprawami innych – „po co mają głosować na ulicę, jak to nie jego”.

Wśród mieszkańców/mieszkanek pojawia się dylemat między dwoma projektami: z jednej strony z projektem dotyczącym własnego miejsca zamieszkania, a z drugiej projektem związanym np. z lubianym miejscem, interesującą inicjatywą. Zwiększenie liczby głosów pozytywnie wpłynęłoby na proces wyboru. Powiększenie puli wybieranych projektów ułatwi wybór głosującym, a także zwiększy różnorodność składanych projektów i poczucie sprawczości mieszkańców, umożliwi zaangażowanie się w projekty ogólnomiejskie, a nie tylko lokalne.

W ramach ankiety ewaluacyjnej sformułowano do mieszkańców następujące pytanie: „Czy w przyszłym roku będzie Pan/Pani brać udział w głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego?”.

Rysunek 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w przyszłym roku będzie Pan/Pani brać udział w głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego?”, w %, N=284

Zdecydowana większość ankietowanych deklaruje ponowne uczestnictwo w głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego (aż 93% wskazań). Osobom biorącym udział w wywiadach zadano pytania: „Czy zamierza Pan/Pani uczestniczyć w innych formach aktywności na rzecz miasta?” oraz „Czy zamierza Pan/Pani uczestniczyć w kolejnych edycjach Budżetu Obywatelskiego?”. W zdecydowanej większości padały odpowiedzi twierdzące. Wymieniane dodatkowe formy aktywności na rzecz miasta to:

- Zielony Budżet,
- akcje związane z promocją sportu i zdrowia,
- inicjatywy lokalne,
- zaangażowanie w Radach Dzielnic,
- akcje przeciwsmogowe.

9 WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wiele wątpliwości pojawia się już na etapie weryfikacji projektów, głosowania, a potem realizacji. Istnieją sprzeczne opinie dotyczące wagi projektów inwestycyjnych nad nieinwestycyjnymi. Warto też przyrzeć się weryfikacji projektów do głosowania oraz możliwości pokazania projektów przez samych/same autorów/autorki na spotkaniach z mieszkańcami i mieszkankami. Oczekiwane jest też większe wsparcie na etapie pisania projektów. Wiele wątpliwości pojawia się w związku z głosowaniem, np. kto może głosować – zameldowani vs mieszkający w Lublinie czy jaki powinien być dolny wiek głosujących, terminami, ochroną danych osobowych, zbieraniem upoważnień czy zmniejszeniem możliwości głosowania drogą papierową. Na warsztacie podkreślano wagę społecznego monitoringu realizowanych projektów – jasna informacja o postępie i promocja efektów, w tym upowszechnienia na etapie głosowania harmonogramu.

Wnioski i rekomendacje zostały przedstawione w formie tabeli z podziałem na poszczególne etapy Budżetu Obywatelskiego.

Tabela 9. Ogólne kwestie związane z BO

Wnioski	Rekomendacja
<p>Przy spotkaniu warsztatowym widoczne były emocje i konflikty między poszczególnymi grupami konfliktu. Brak dialogu może prowadzić do ich utrwalenia i w rezultacie corocznego przepychania racji i zmian w regulaminie BO. Bez wzajemnego zrozumienia swoich racji (problemów i potrzeb) napięcia między tymi grupami będą rosły. W wywiadach ten wątek kompromisu pojawiał się z różnych stron – „najważniejsze, żeby BO zaczął łączyć nie dzielić”.</p>	<p>Prowadzić do dialogu (np. podczas moderowanych dyskusji) różnych grup interes: studenci, Rady Dzielnicy, miejscy aktywiści/społecznicy, spółdzielnie mieszkaniowe, środowiska sportowe, kulturalne i oświatowe.</p>
<p>Brak odniesień, co to jest BO, skąd się wziął i jaki jest jego cel. Jedyna definicja: „Budżet Obywatelski, nazywany także budżetem partycypacyjnym, jest to część budżetu miasta, o której decydują bezpośrednio mieszkańcy poprzez głosowanie”. Informacja nie jest dostępna od razu, trzeba jej poszukać.</p>	<p>Sprawdzić, na ile BO (sama jego nazwa) jest rozpoznawalny i jakie wywołuje skojarzenia. Rozpoczęcie kampanii edukacyjnej za pośrednictwem Internetu (stworzenie profilu w mediach społecznościowych skierowanego do grupy wiekowej dzieci i młodzieży). Jest to grupa, która pozyskuje informacje z Internetu, należy dopasować do niej formę i treść dotyczącą BO.</p>
<p>Poprzez włączenie osób młodych do BO warto podjąć równoległe programy związane z edukacją obywatelską. Obecnie zabrakło takich działań.</p>	<p>Opracowanie i realizacja programu aktywizacji społecznej, w szczególności dla najmłodszej wiekowo grupy obywateli. Włączenie we wspieranie akcji szkół, instytucji społecznych i kulturalnych. Wsparcie zainteresowanych szkół we wprowadzenie Uczniowskiego Budżetu.</p>

Brakuje ogólnej refleksji i spisanych zasad, czym jest Budżet Obywatelski, jego misji i celów dla miasta. Warto podjąć działania, żeby wypracować wspólny cel Budżetu Obywatelskiego wśród różnych grup społecznych/interesu. Na tym etapie powinno się też zwrócić uwagę na etap diagnozujący problemy i potrzeby mieszkańców Lublina w poszczególnych dzielnicach.	Warto podjąć działania dążące do wypracowania wspólnego celu/celów Budżetu Obywatelskiego we współpracy z różnymi grupami.
--	--

Tabela 10. Etap składania projektów

Wnioski	Rekomendacja
Wyniki internetowych badań ankietowych wskazują, że 28% badanych osób nie zna zasad składania projektów.	Należy wzmocnić przekaz związany z zasadami składania projektów do BO, np. na stronie internetowej, podczas spotkań. Osoby, które głosują, powinny wiedzieć, na jakiej zasadzie są dopuszczane projekty do tego etapu.
Osoby, które po raz pierwszy składają wnioski, powinny mieć lepszy dostęp do informacji, gdzie szukać wsparcia w przypadku pojawiających się pytań i wątpliwości. Potrzebne jest wsparcie osób, które są wnioskodawcami/wnioskodawczyniami po raz pierwszy.	Oprócz zamieszczania informacji na stronie internetowej warto kontynuować spotkania konsultacyjne. Organizowanie „giełd projektów”, spotkań dyskusyjnych nad problemami i potrzebami mieszkańców/mieszkanek na poziomie dzielnicy i miasta. Podjęcie działań zachęcających składanie projektów dla osób z tzw. grup wykluczonych, z niepełnosprawnością, z różnych grup wiekowych, np. starsze osoby oraz młodzież. Dodatkowo kontynuować indywidualne konsultacje telefoniczne oraz organizować spotkania konsultacyjne z zakresu zieleni miejskiej i transportu rowerowego.
Sugerowane jest monitorowanie nowych osób pojawiających się jako wnioskodawcy/wnioskodawczynie. Jest to jeden ze wskaźników rozwoju BO, czyli zwiększenia jego zainteresowania – „Jak nie ma nowych wnioskodawców, to BO się nie rozwija”.	Przeprowadzić analizę cech społeczno-demograficznych wnioskodawców (kto jest aktywny, kogo zabrakło). Podjąć działania aktywizujące w brakujących w BO grupach społecznych.
Wskazywane są problemy z szacowaniem kosztów projektu.	Organizacja spotkań tematycznych oraz konsultacyjnych z przedstawicielami podmiotów odpowiedzialnych za wdrożenie projektów w przyszłości.
Według badanych opracowaniem projektów do Budżetu Obywatelskiego interesuje coraz mniejsza liczba osób.	Zwiększenie wsparcia dla osób zainteresowanych opracowaniem wniosków, na różnych etapach.
Mieszkańcy/mieszkanek zwracają uwagę, że brakuje projektów nowych/innovacyjnych. Projekty powinny wspierać działania, których jeszcze z Lublinie nie ma, a jest taka potrzeba. Dotyczy to	Organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych, dotyczących kreowania nowych rozwiązań i pomysłów polepszających jakość życia. Spotkania mogą mieć formę warsztatową, która wspomaga proces wzajemnej współpracy. Szczególny nacisk powinien być położony

<p>projektów zarówno infrastrukturalnych, jak i miękkich.</p>	<p>na diagnozę problemów w dzielnicy i poszukiwanie sposobów ich rozwiązania. Do organizacji spotkań warto włączyć Rady Dzielnic, społeczników czy organizacje pozarządowe.</p>
<p>Projekty obecnie w większości nie odnoszą się do problemów i potrzeb zdiagnozowanych na całej dzielnicy czy też mających znaczenie dla rozwoju całego miasta.</p>	<p>Na początkowym etapie opracowania wniosków warto zorganizować spotkania, w których mieszkańcy mogą porozmawiać o potrzebach i problemach dzielnic/miasta oraz sposobach ich rozwiązywania. Spotkania mają na celu wygenerowanie nowych pomysłów, wsparcie w nawiązywaniu kontaktów czy łączenie projektów o podobnej tematyce. Spotkania mogą mieć formę warsztatową, która wspomaga proces wzajemnej współpracy. Spotkania powinny być organizowane w siedzibach Rad Dzielnic i przy ich logistycznym wsparciu, ale nie należy pominąć innych miejsc użyteczności publicznej. Dodatkowo warto organizować tego typu spotkania w otwartej przestrzeni. Do organizacji takich spotkań dobrze jest włączyć społeczników czy organizacje pozarządowe. Przy spotkaniach warto zadbać o możliwość uczestnictwa osobom z różną sprawnością ruchową. Spotkania powinny być wypromowane (różne kanały i formy promocji skierowane do różnych grup). Nazwa spotkań powinna być atrakcyjna, żeby oficjalne nazwy, jak np. konsultacje, nie odstraszały osób. Zachęcać media do włączenia się w promocję tych spotkań. Dzielnice, które najbardziej włączają się w proces konsultacyjny i deliberacyjny, mogą zostać otrzymać wyróżnienie UM jako najbardziej zaangażowana w partycypację społeczną dzielnica.</p>
<p>Używanie określenia „projekty nieinwestycyjne” może sugerować odbiorcom, że są to przedsięwzięcia, które nie służą rozwojowi.</p>	<p>Zastąpienie sformułowania „projekty nieinwestycyjne” określeniem, które będzie jednoznaczne.</p>
<p>Wysokie zróżnicowanie dzielnic w liczbie składanych projektów.</p>	<p>Przeprowadzenie większej liczby spotkań informacyjnych, za pomocą Rad Dzielnic czy organizacji pozarządowych. Zwiększenie intensywności działań informacyjnych w dzielnicach, które mają małą liczbę wnioskodawców/wnioskodawczyń.</p>
<p>Wskazywano wątpliwości na etapie składaniu wniosku – czy należy składać wniosek papierowo, czy elektronicznie.</p>	<p>Należy dokładnie sprecyzować w regulaminie, w jaki sposób składa się formularz wniosku. Sposoby składania wniosku i formularze udostępnić szeroko w mediach, w tym elektronicznych, oraz w miejscach publicznych (ze wsparciem Rad Dzielnic, organizacji pozarządowych).</p>
<p>Wnioski pisane są na różnym poziomie, niektóre są bardzo szczegółowe, inne mniej rozbudowane. W większości brakuje sprecyzowanego problemu, jakie ma efekt projektu rozwiązać.</p>	<p>W opisie projektu w większym stopniu należałoby zasygnalizować, które części są opisem technicznym, a które promocyjnym. Nie rozbudowywać formularza wniosku, ale zachęcać do opisywania problemów, jakie dany projekt ma rozwiązać, przeanalizować koszty i lokalizację (ze wsparciem BPS). Rozważyć możliwość modyfikacji wniosku (części promocyjnej) po</p>

	weryfikacji. Opis wniosku powinien uwzględniać modyfikacje wprowadzone na etapie weryfikacji.
Projekty pisane są przede wszystkim przez pojedyncze osoby, nawet z organizacji/institucji. Brakuje pracy zespołowej przy pisaniu projektu.	Należy wspierać budowanie sieci aktywnych osób w dzielnicach/mieście. Zachęcać do wspólnego pisania wniosków. Włączać w te działania organizacje pozarządowe, np. działające w określonym etapie – rowerowe, ekologiczne, edukacyjne, sportowe. Za aktywność w sieciowaniu organizacji/społeczników i Rady Dzielnic zastosować specjalne wyróżnienie partnerów partycypacji społecznej.

Tabela 11. Etap weryfikacji projektów

Wnioski	Rekomendacja
<p>Badanym mało znana jest ścieżka weryfikacji. Brakuje im jasnych kryteriów oceny. Informacje o negatywnej czy pozytywnej ocenie, z zastrzeżeniami wniosku, są zdawkowe i brakuje kontaktu, żeby otrzymać pełne informacje w ocenie swojego wniosku. Brakuje też informacji, kto oceniał dany projekt.</p> <p>Weryfikacja projektów powinna być jedynie pod względem techniczno-prawnym (wpisywanie się projektu w zadania gminy, powiązanie z aktami prawa miejscowego i nieprzekroczenie kwoty).</p>	<p>Warto ustalić jednolite i jasne kryteria oceny wniosku. Przedstawić skład komisji na stronie internetowej, żeby zainteresowane osoby mogły znaleźć te informacje. Uzasadnienia odrzucenia projektów podczas weryfikacji powinny zawierać informacje, które jednocześnie pozwolą na modyfikację wniosku w kolejnych edycjach BO.</p> <p>Kontynuować weryfikację projektów jedynie pod względem techniczno-prawnym.</p> <p>Unikać oceny merytorycznej projektów, nawet opierając się na wiedzy eksperckiej. To mieszkańcy/mieszkancki mają zdecydować o wartości tego projektu.</p> <p>Zmienić termin oceny weryfikacyjnej. Sezon urlopowy (wakacje) zarówno dla UM, jak i wnioskodawców/wnioskodawczyń to utrudniony czas na wzajemny kontakt.</p>
<p>Istnieje duży odsetek wniosków z negatywną lub pozytywną oceną z zastrzeżeniami, w szczególności w zakresie statusu własności terenu oraz szacowania kosztów. Wsparcie można było uzyskać osobiście lub telefonicznie w BPS, ale o tym nie wszyscy wnioskodawcy/wnioskodawczynie wiedzieli.</p>	<p>Realizować jak największe wsparcie w opracowaniu kosztorysu projektu oraz ustalenie statusu prawnego nieruchomości, gdzie projekt będzie realizowany. Kontynuować wsparcie w tym zakresie BPS. Włączyć w te działania Rady Dzielnic, ponieważ one deklarowały, że nie mają problemów w tych kwestiach oraz znają plany dzielnicy. Corocznie aktualizować cennik miejski.</p>
<p>Według badanych powinny być punkty za projekt, który wpisuje się w strategię (rozwój) Lublina.</p>	<p>Na etapie pisania projektów, w spotkaniach informujących i konsultacyjnych zachęcać do korzystania z dostępnych diagnoz czy strategii. Zamieszczać na stronie internetowej bazę wiedzy z odnośnikami do strategicznych dokumentów Lublina.</p>
<p>Według badanych nie jest jasne opiniowanie Rad Dzielnic. Rady Dzielnic same składają swoje projekty, więc inni/inne wnioskodawcy/wnioskodawczynie uważają, że opinia nie jest bezstronna. Opinie nie są też widoczne dla mieszkańców/mieszkanek. Same Rady</p>	<p>Rozważyć rolę opinii w BO. Udostępniać na stronie opinie Rad Dzielnic.</p>

Dzielnicy nie wykazują dużego zainteresowania, żeby opiniować projekty.	
W tym roku są wątpliwości dotyczące dopuszczenia do głosowania jednego z projektów spowodowały, że pojawił się konflikt między różnymi środowiskami.	Bezwzględnie należy trzymać się zasad regulaminu. Wszelkie odstępstwa prowadzą do spadku zaufania do BO.

Tabela 12. Etap głosowania

Wnioski	Rekomendacja
Spśród ankietowanych w badaniu za pośrednictwem ankiety w Internecie 91% potwierdza, że przeglądało projekty. Na podstawie wywiadu i warsztatów wiadomo jednak, że osoby niekorzystające z Internetu nie przeglądają projektów, a głosują na te wskazane. Tylko 63% badanych uważa, że treści o projektach były wystarczające.	Osoby korzystające z Internetu przeglądają projekty przed głosowaniem. Należy uatrakcyjnić wizualnie stronę z projektami oraz ułatwić szukanie projektów poprzez czytelną wyszukiwarkę. Szczególne znaczenie ma to dla zachęcenia do głosowania osób młodych. Osoby niekorzystające z Internetu powinny mieć wgląd do projektów w miejscach publicznych, np. BOM, Kluby Seniora, biblioteki.
Tylko 72% badanych potwierdza, że dostęp do informacji był odpowiedni. Osoby głosujące przeglądają projekty, ale wskazują na to, że nie są to łatwo dostępne informacje.	Zadbać o większą czytelność i stronę wizualną projektów. Zrobić spotkanie otwierające kolejną edycję. Organizować spotkania w dzielnicach o projektach (z wnioskodawcami).
Według badanych część mieszkańców głosuje nie świadomie, a tylko dlatego, że ktoś wskazał, na jaki projekt ma głosować.	Przeprowadzić badanie reprezentatywne, które wskaże, czy osoby głosujące wybierają projekty świadomie spośród puli innych dostępnych. Przy dostarczaniu informacji mieszkańcom o projektach należy również wziąć pod uwagę osoby, które nie korzystają z Internetu. Wyłożenie list projektów z krótkim opisem (kategorii, lokalizacji, kosztu) w miejscach publicznych, np. biblioteki, siedziby Rad Dzielnic, miejsca społeczne i kulturalne (oraz wydarzenia). Zaangażować studentów/studentki kierunków społecznych do zorganizowania stolików informujących o projektach (wcześniej poprzedzić to szkoleniami).
Badane osoby (mieszkańcy/mieszkanek i wnioskodawcy/wnioskodawczynie) zwracają uwagę na to, żeby zwiększyć liczbę głosów na projekty duże i małe. Zwiększenie liczby projektów daje szansę projektom nowym/innowacyjnym i skierowanym do całego miasta. Obecnie większość mieszkańców/mieszkanek głosuje tylko na projekty lokalne/dzielnicowe (są one najczęściej infrastrukturalne), a chciałoby też głosować na projekty związane np. z zainteresowaniami.	Sugerowane jest przez badane osoby zwiększenie liczby projektów do 5 małych i 2 dużych. Należy rozważyć optymalną liczbę projektów do głosowania, tak żeby mieszkaniac/mieszkanek faktycznie oddawał/oddawała te głosy.
Badane osoby zwracały uwagę na pewne sytuacje, które zakłócają proces głosowania, np. masowe	Wzmocnić promocję, żeby osoby były świadome swoich wyborów i praw dotyczących BO.

głosowanie z jednego IP czy zbieranie upoważnień przez organizacje.	
Punktów do głosowania było dla badanych stanowczo za mało, w szczególności brakowało ich w niektórych dzielnicach. Pomysł mobilnego punktu był chwalony, tylko powinien ten punkt być zdecydowanie dłużej otwarty.	Głosowanie internetowe ma wielu zwolenników, ale z jednym zastrzeżeniem, żeby zwiększyć dostępność punktów do głosowania we wszystkich dzielnicach (codziennie, o stałych porach) oraz umożliwić starszym osobom głosowanie w formie papierowej (umożliwienie głosowania dla osób wykluczonych cyfrowo). Zamieścić mapę z punktami do głosowania na stronie internetowej oraz przekazać instytucjom, m.in.: Klubom Seniora, instytucjom kultury. Mobilny punkt do głosowania powinien być dłużej dostępny, co najmniej 6 godzin. Takie punkty jednocześnie są promocją BO.
Brakuje klasyfikacji projektów według odbiorców. Taka klasyfikacja ułatwia rozeznanie w projektach. Szczególne znaczenie ma to, jeśli głosuje się na więcej niż 2 projekty (1 duży i 1 mały). Mieszkańcy mogliby dokonywać łatwiejszego wyboru, kierując się nie tylko dzielnicami, ale i potrzebami określonych grup społecznych. Takie działanie pozwoli skupić się na problemach ogółu mieszkańców Lublina, a nie tylko na potrzebach dzielnicy.	Według badanych mieszkańców/mieszkanek dużym ułatwieniem dla weryfikacji projektów, jak i potem na etapie głosowania, byłoby wprowadzenie w opisie projektów klasyfikacji oraz potencjalnych odbiorców.
Termin głosowania popiera 7% badanych. Część wnioskodawców/wnioskodawczyń chciałyby przesunąć termin tylko na wrzesień albo na październik (kwestia, czy studenci/studentki mają głosować czy nie).	Termin głosowania powinien pozostać niezmienny od 23 września do 10 października. Obecna data jest kompromisem tych 2 propozycji i należy ją zostawić. Sugerowano, żeby głosowanie internetowe było do końca dnia. Głosowania internetowe i papierowe powinno być w jednym czasie, jeśli chodzi o dzień.
W tym roku głosować mogli wszyscy bez względu na wiek. Wiele osób nie wiedziało o tej możliwości, ponieważ nie przeprowadzono działań promocyjnych, np. w szkołach.	Wprowadzenie tak ważnej zmiany dla mieszkańców i mieszanek powinno wiązać się z edukacją wszystkich stron, dlatego warto budować postawy obywatelskie od najmłodszych lat.

Tabela 13. Etap realizacji projektu

Wnioski	Rekomendacja
Monitoring projektów jest ważny nie tylko ze względu na przepływ informacji o jego statusie, ale też na poziomie współdecydowania. Od początku do końca realizacji wnioskodawca/wnioskodawczyni powinien/powinna być nie tylko informowany/informowana, ale też sam/sama powinien/powinna stać się rzecznikiem/rzeczniczką projektów.	Utworzenie listy projektów z oznaczonym statusem/etapem realizacji projektu w jednym dostępnym pliku oraz utworzenie zakładki. Aktualizacja postępów związanych z realizacją projektów, np. co kwartał. Przeprowadzenie analizy, jakie informacje związane z monitoringiem projektów są znaczące dla mieszkańców/mieszkanek, a jakie dla wnioskodawców/wnioskodawczyń.
Wnioskodawcy/wnioskodawczynie są rzecznikami określonej społeczności i ich aktywność należy wspierać, żeby popierający ich	Współpraca z wnioskodawcą/wnioskodawczynią na różnych etapach realizacji projektu.

mieszkańcy/mieszkancki mogli od tych osób otrzymywać informacje rzetelne i w szybkim czasie o realizowanych projektach.	
Ważnym elementem realizacji BO jest przedstawienie jego efektów. Badane osoby wskazywały, że brakuje im informacji o tym, co się dzieje z wygranymi projektami.	Warto zadbać o zaprezentowanie efektów BO poprzez np. realizację spacerów po zrealizowanych projektach, opracować broszurę, spotkania, zawiesić tabliczki informacyjne, przeprowadzić kampanię w Internecie. Przede wszystkim jednak informacja o postępie realizacji wygranych projektów powinna znajdować się na stronie internetowej BO, co obecnie jest realizowane.

Tabela 14. Etap konsultacji

Wnioski	Rekomendacje
Jednym z ważnych postulatów, jakie wybrzmiały na warsztacie, to ustalenie stałego harmonogramu i zasad działania Budżetu Obywatelskiego, co przyczyni się do zwiększenia zaufania do niego i zwiększenia liczby głosujących mieszkańców.	Powinien powstać stały harmonogram działań Budżetu Obywatelskiego.
Kontynuacja konsultacji nad Budżetem Obywatelskim jest potrzebna. Nadal pojawia się wiele uwag dotyczących BO i ogólnie istnieje potrzeba wyrażania ich na forum.	Etap konsultacji BO wprowadzić na różnych etapach BO, np. poprzez przesyłanie uwag.

Tabela 15. Kampania informacyjno-edukacyjna

Wnioski	Rekomendacje
Obecnie zauważalny jest brak działań promocyjno-edukacyjnych związanych z Budżetem Obywatelskim, co może skutkować brakiem uczestnictwa w BO zarówno czynnego (zgłaszanie projektów), jak i biernego (głosowanie). Wskazywano też, że jeśli głosowanie przez dzieci ma mieć sens, powinno być poprzedzone edukacją.	Działania promocyjno-edukacyjne powinny być prowadzone dla różnych grup docelowych i różnymi kanałami, obejmując jak największą społeczność Lublina. Dobrym miejscem na rozpoczęcie działań edukacyjnych są oczywiście szkoły, jednocześnie nie należy zapominać o osobach dorosłych i starszych. Promocja powinna przebiegać wielokanałowo – być dopasowana treścią i formą do różnych grup społecznych/wiekowych.
Według mieszkańców, którzy głosowali w BO, promocja była widoczna. Jednak według wnioskodawców/wnioskodawczyń promocja była zauważalna w znacznie niższym stopniu.	Warto rozszerzyć akcję promocyjną o spotkania, np. w klubach seniora, Radach Dzielnicy, szkołach. Zaangażować w większym stopniu „społeczne” kanały informowania (osoby, organizacje, instytucje). Promować BO na różnych wydarzeniach, np. sportowych czy kulturalnych. Istotne jest, żeby ustalić zasady promocji BO, by namawiać do głosowania, ale nie na konkretne projekty. Zaangażowanie instytucji publicznych w popieranie konkretnych wnioskodawców budzi poczucie niesprawiedliwości, podobnie jak

	<p>nierówność w możliwościach autopromocji poszczególnych wnioskodawców.</p> <p>Warto wzmocnić tzw. ambasadorów BO. Jest to jedno z działań promocyjnych niewymagających środków. Takimi ambasadorami są osoby już aktywne, działające w różnych środowiskach. Swoją postawą i wiedzą mogą przekazywać cel i zasady BO szerszym odbiorcom.</p> <p>Opracować plan promocji.</p> <p>Przeprowadzić badanie reprezentatywne wśród mieszkańców/mieszkanek odnośnie do znajomości i uczestnictwa w głosowaniu w BO (zwrócić przy tym uwagę na charakterystykę społeczno-demograficzną badanej populacji). Badanie można przeprowadzić na różnych etapach BO. Poziom znajomości BO włączyć we wskaźnik rozwoju tego narzędzia partycypacji społecznej.</p>
<p>Kampania edukacyjna była zauważana w Internecie oraz za pośrednictwem plakatów. Niektóre projekty miały swoje ulotki i dzięki temu informacja o BO dotarła do mieszkańców. Duże zainteresowanie wywołało pojawienie się busa do głosowania, tylko czas jego aktywności w poszczególnych dzielnicach był za krótki. Według badanych w mediach było za mało informacji o BO.</p>	<p>Należy wykorzystywać różnorodne kanały komunikacyjne i formy materiałów informacyjnych. Zadać o materiały skierowane do różnych grup odbiorców. Zastosować ciekawe wizualnie materiały, np. infografiki.</p> <p>Kontynuować filmiki o BO, ale badając wcześniej zasięg i skuteczność tego medium.</p>
<p>Etap głosowania był według badanych za mało nagłośniony. Mieszkańcy i mieszkanki zaznaczyli, że prawie przegapili termin głosowania. Wnioskodawcy i wnioskodawczynie natomiast podkreślają wagę promocji na etapie składania wniosków.</p>	<p>Akcja promocyjna powinna mieć charakter ciągły, a szczególnie natężenie promocji powinno być na etapie zgłaszania projektów i głosowania.</p>
<p>Osoby korzystające z Internetu szukają informacji na podstronie BO. Badanym brakowało map, na których można by było zobaczyć, gdzie są realizowane/zrealizowane projekty, oraz wskazane obecnie złożone projekty.</p>	<p>Należy przeprowadzić analizę zawartości podstrony https://lublin.eu/mieszkanicy/partycypacja/budzet-obywatelski/aktualnosc/.</p> <p>W szczególności warto zwrócić uwagę na to, czy informacje podstawowe w sposób jasny i wystarczający wyjaśniają różnym grupom regulamin BO.</p>

Spis rysunków:

Rysunek 1. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Proszę ocenić znajomość Budżetu Obywatelskiego w Lublinie.”, w %, N=286	24
Rysunek 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy według Pani/Pana...”: w %, N=287	25
Rysunek 3. Struktura wieku, w %, N= 37430	37
Rysunek 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakie projekty najbardziej Pana/Panią interesują?”, w %, N=287	39
Rysunek 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Co miało wpływ na to, że Pan/Pani zagłosował/zagłosowała na projekty w Budżecie Obywatelskim?”, w %, N=287	40
Rysunek 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Skąd Pan/Pani dowiedział/dowiedziała się o Budżecie Obywatelskim w Lublinie?”, w %, N=287	55
Rysunek 7. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jak ocenia Pan/Pani promocję Budżetu Obywatelskiego w Lublinie?”, w %, N=284.....	56
Rysunek 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w przyszłym roku będzie Pan/Pani brać udział w głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego?”, w %, N=284	59

Spis tabel:

Tabela 1. Metody i harmonogram badania.....	5
Tabela 2. Zestawienie danych z IV edycji Budżetu Obywatelskiego, dotyczące liczby projektów.....	8
Tabela 3. Zestawienie danych z IV edycji Budżetu Obywatelskiego, dotyczące liczby głosów.....	9
Tabela 4. Opis problemów i rozwiązań dotyczących składania projektów	27
Tabela 5. Opis problemów i rozwiązań dotyczących weryfikacji formalnej i merytorycznej wniosku	30
Tabela 6. Opis problemów i rozwiązań dotyczących głosowania.....	31
Tabela 7. Opis problemów i rozwiązań dotyczących realizacji	35
Tabela 8. Wskazane plusy i minusy Budżetu Obywatelskiego.....	50
Tabela 9. Ogólne kwestie związane z BO	60
Tabela 10. Etap składania projektów	61
Tabela 11. Etap weryfikacji projektów	63
Tabela 12. Etap głosowania	64
Tabela 13. Etap realizacji projektu.....	65
Tabela 14. Etap konsultacji	66
Tabela 15. Kampania informacyjno-edukacyjna.....	66